

DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ, CULTE
ȘI PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL BOTOȘANI

FORUM CULTURAL

Anul III, nr. 1
Martie 2003 (8)

Botoșani

**DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ,
CULTE ȘI PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL BOTOȘANI**

FORUM CULTURAL

Anul III, nr.1, martie 2003

Editura AXA Botoșani

SUMAR

CRONICA

Gellu Dorian

Premiul național de poezie Mihai Eminescu 1

PATRIMONIUL ARHEOLOGIC

dr. Mihai Brudiu

Foalele – un laborator științific din preistorie 2

PATRIMONIUL MOBIL

Stela Giosan

Scrisori autografe Mihail Kogălniceanu în fondul documentar botoșănean 6

Ștefan Cervatiuc

*Reviste bucovinene și sucevene din biblioteca documentară
a Direcției Județene Botoșani a Arhivelor Naționale* 9

dr. Octavian-Liviu Șovan

Răscola din 1907 – mărturii documentare 15

dr. Angela Olariu

Arta populară din zona Botoșanilor – Scoarțe și lăicere(2)..... 18

PATRIMONIUL IMOBIL

Dumitru Agachi

*Un monument a cărui salvare trebuie să continue –
Casa Manolache Iorga din Botoșani* 21

dr. Eugenia Greceanu

Ansamblul urban medieval Botoșani(4) 24

Mihaela Ștefură

Un paradis natural – lacul Iezer (Dorohoi)..... 28

Forum cultural

REVISTĂ

EDITATĂ DE DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL BOTOȘANI

CRONICA

Premiul național de poezie MIHAI EMINESCU

Gellu Dorian

Premiul Național de Poezie *Mihai Eminescu* a fost înființat în 1991, la inițiativa subsemnatului, după ce din 1990, timp de aproape un an de zile am solicitat Consiliului local de atunci aprobarea unui regulament de acordare a premiului și a unui statut. În luna martie 1991, Consiliul local Botoșani a emis hotărârea prin care se aproba acordarea, anuală, a unui premiu care să poarte numele Poetului Mihai Eminescu. Premiul urma să fie acordat unui poet român contemporan pentru *opera omnia*. Totodată, pentru validarea acestui premiu și pentru impunerea lui s-a înființat un juriu național alcătuit în exclusivitate din critici literari, personalități marcante ale literelor românești. Această misiune i-a revenit lui Laurențiu Ulici, care a chemat în juriu pe următorii: Mircea Martin, Marian Papahagi, Al. Călinescu și Cornel Ungureanu. S-a emis o a doua hotărâre a Consiliului local Botoșani prin care se accepta componența juriului, cât și regula impusă de Laurențiu Ulici ca juriul astfel format să funcționeze timp de zece ani, cu o condiție - putea fi acceptat alt membru în juriu, numai dacă unul dintre membri se recuza sau, din alte motive, se retrăgea. Astfel, de-a lungul anilor, au plecat din juriu Al. Călinescu, înlocuit cu

Daniel Dimitriu, Marian Papahagi, înlocuit cu Petre Poantă, Petre Poantă, înlocuit cu Ion Pop și Daniel Dimitriu, înlocuit cu Al. Călinescu, revenit în juriu la această a douăsprezecea ediție. Timp de un an de zile, prin diferite medii culturale și sociale se fac sondaje în urma cărora primii cinci poeți sunt nominalizați și propuși juriului pentru premiere. Astfel, de-a lungul anilor, au obținut acest râvnit Premiu, acordat de Primăria municipiului Botoșani, cu valoare pecuniară importantă, alta de la an la an, următorii poeți: Mihai Ursachi, 1991, Gellu Naum, 1992, Cezar Baltag, 1993, Petre Stoica, 1994, Ileana Mălăncioiu, 1995, Ana Blandiana, 1996, Ștefan Augustin Doinaș, 1997, Mircea Ivănescu, 1998, Cezar Ivănescu, 1999, Constanța Buzea, 2000, Emil Brumaru, 2001 și, la actuala ediție, Ilie Constantin. Juriul actualului ediției a fost alcătuit din: Nicolae Manolescu, președinte, Mircea Martin, Al. Călinescu, Ion Pop și Cornel Ungureanu, membri. Din 1998 se acorda și Premiul Național *Mihai Eminescu* pentru cartea de debut în poezie. De-a lungul celor patru ediții de până acum, au obținut premii poeziei: Radu Mareș, 1998, Dan Bogdan Hanu și T.O. Bobe, 1999, Liviu Georgescu, 2000, Cristian Pohrib și Răzvan Țupa, 2001 și, la actuala ediție, Teodor Duna și Dan Sociu. Juriul

a fost alcătuit din Mircea Martin, președinte, Al. Cistelean, Ioan Holban, Mircea A. Diaconu și Vasile Spiridon.

Manifestările *Zilelor Eminescu* din actuala ediție, a XXIV-a, s-au desfășurat la Vorona, locul de naștere a mamei poetului, la Ipotești, cu sfințirea capelei Eminovicilor, renovată recent, lansarea primelor volume din *Dicționarul limbajului poetic eminescian*, coordonat de prof. univ.dr. Dumitru Irimia și vernisarea unei expoziții de instrumente de scris. Totodată a fost lansat regulamentul Concursului național de poezie și interpretare critică a operei eminesciene *Porni Luceafarul...*, iar la Botoșani, în ziua de 15, s-au depus coroane la bustul poetului din fața Teatrului ce-i poartă numele, a avut loc un *Te Deum* la Biserica *Uspenia* în care a fost botezat acum 153 de ani pruncul Mihai Eminovici, iar seara, în sala Teatrului *Mihai Eminescu* a avut loc gala decernării premiilor. La Primăria municipiului Botoșani, în dimineața zilei de 15 ianuarie a avut loc o întâlnire a invitaților cu oficialitățile botoșănene. La acea întâlnire, Nicolae

Manolescu a propus înființarea unei burse permanente, cu sprijin financiar consistent din partea Consiliului local Botoșani, bursă care să ofere alegerea unui tânăr cercetător al operei eminesciene, care, timp de un an, să studieze și să cerceteze viața și opera eminesciană, să aducă noi contribuții la clarificarea unor chestiuni de biografie, să propună noi ediții critice ale eperei eminesciene, în linia predecesorilor și mai ales aceea impusă în ultima perioadă de regretatul Petru Creția. Propunerea a fost luată în modul cel mai serios de către municipalitatea botoșăneană care, în cel mai scurt timp va emite o hotărâre în acest sens, după care va publica un regulament de selecție a celor mai bune propuneri în acest domeniu al eminescologiei.

Decernarea Premiului National de Poezie *Mihai Eminescu* pe 2002 poetului Ilie Constantin, care a primit și titlul de *Cetățean de onoare* al municipiului Botoșani a fost urmată de un spectacol susținut de actrița Olga Delia Mateescu și violonistul Dumitru Chetreanu, cât și de corala Conservatorului *Ciprian Porumbescu* din Iasi, *Cantores Amicitiae*, dirijor Nicolae Gâscă.

PATRIMONIUL ARHEOLOGIC

Foalele – un "laborator științific" din preistorie

dr. Mihai Brudiu

În cadrul preistoriei, a doua epocă a pietrei se detașează de precedentă (paleolitic) printr-o serie de inovații care au determinat schimbări importante pentru evoluția omenirii și care și-au prelungit efectele într-o durată milenară, ajungând să dăinuie până în zilele noastre.

Cercetările privitoare la procesul antropogenezei au identificat două atribute la specia umană: mai întâi, capacitatea de adaptare la mediul de viață, care, de fapt, aparține tuturor viețuitoarelor și, în al doilea

rând – fiind specific numai omului – capacitatea de adaptare ca ființă culturală, atât la mediul cultural, cât și la cel social. Acest din urmă atribut a asigurat supraviețuirea speciei umane din emisfera nordică a Terrei, unde climatul glaciatic a durat un milion de ani, și unde, speciile de climă caldă sau rece apăreau sau dispăreau după alternarea fazelor climatice ale Pleistocenului.

Pentru a demonstra acest adevăr, amintesc doar un sigur fapt, anume, că omul a intrat în posesia principalelor surse de energie din natură –

focul - care i-a oferit infinite posibilități de adaptare.

În epoca eneolitică, încălzirea climei a antrenat multe schimbări în flora și fauna mediului. Dacă în prima epocă a pietrei, una dintre necesitățile vitale --hrana -- era rezolvată prin vânat și cules din natură, situație în care omul era un consumator perpetuu din patrimoniul naturii (era un prădător), în noua etapă climatică a Holocenului (actual), omul cu spiritul său de observație, prezent în fiecare activitate, reușește să pătrundă în tainele vieții. Astfel se ajunge la schimbarea comportamentului unor plante prin cultivare și a unor animale (ovicaprine, bovidee, caballine etc.), pe care le domesticește. Acestea dobândesc astfel alte caractere biologice și somatice, care le conferă statutul de specii noi și reprezintă cele mai importante inovații, care au avut efecte permanente în istoria ulterioară a speciei umane.

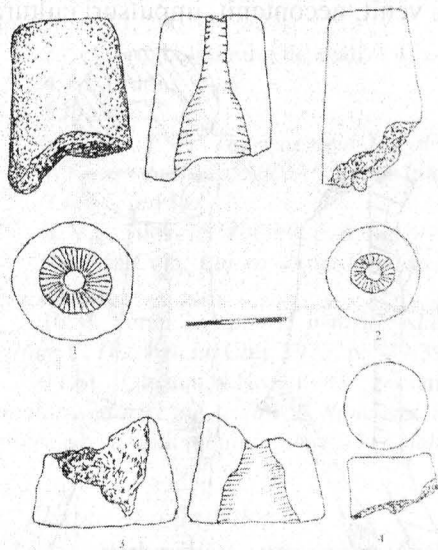

Fig.1

Un prim efect a fost că viața omului a devenit sedentară într-un anume spațiu, datorită faptului că din prădător a devenit producătorul resurselor de hrană, situate lângă locuința lui, pentru o perioadă mai îndelungată. Dar, dincolo de avantajele acestor două inovații, viața sedentară aduce un *buget de timp liber*. Oamenii vor dispune de numeroase posibilități în ceea ce privește observarea fenomenelor din jurul lor și

corelarea efectelor cu necesitățile noi ale vieții.

O astfel de necesitate a fost supunerea la tratament termic, prin fierbere, a boabelor de cereale recoltate, pentru a fi mai bine asimilate. A apărut, astfel, necesitatea unor recipiente, care, la început au fost realizate din piatră, însă, ulterior, s-a putut ajunge la modelarea lor cu mâna dintr-o argilă care avea anumite calități. Supunând calcinării asemenea recipiente, oamenii au ajuns la obținerea unei substanțe --ceramica -- neîntâlnită în natură. Era încă o victorie a inteligenței omului, de data aceasta intervenind în conexiunea dintre resursele solului -- argila -- și o resursă de energie -- focul, pe care, atunci, îl producea chiar el. Este de fapt, un proces delimitat într-un spațiu restrâns -- cuptorul -- unde putea să controleze temperatura, în scopul conferirii unei calități superioare argilei inerte și friabile din care modelase vasul ceramic.

Acesta a fost un laborator științific unde omul perioadei eneolitice a putut cuantifica efectele energiei focului. Astfel, de la o observație simplă: suflând în foc cu gura, a constatat că s-a produs intensificarea arderii; a urmat construirea unui burduf din piele, pe care, printr-un sistem de articulații putea să-l umple și să-l descarce de aerul pe care îl introducea. A obținut rezervorul de aer -- plămânul artificial -- care-i dădea posibilitatea să determine creșterea temperaturii prin intensificarea arderii combustibilului (lemnului) în spațiul restrâns al cuptorului.

Dar mai era de rezolvat încă un lucru simplu -- posibilitatea de a transmite aerul din burduful de piele în interiorul cuptorului cu temperatură foarte ridicată. Această sarcină a fost dată unui *tub suflant*, modelat tot din argilă și care putea proteja burduful din piele, pentru a nu se aprinde. Instalația descoperită atunci se folosește și astăzi, fiind numită *foale*.

În 1977, cu prilejul săpăturilor arheologice de la Crasnaleuca, comuna Coțușca, județul Botoșani, în zona Staniștea, punctul *Lutărie*, într-o așezare eneolitică, am descoperit câteva piese de la o asemenea instalație.¹ Deși sunt în stare fragmentară, permit a se face observații cu privire la funcționalitatea lor. Trei dintre piese prezintă o formă tronconică, având un orificiu

pe direcția longitudinală, dar care au la bază un diametru mai mare, iar spre vârf, mai redus, până la o pătrime din cel de bază. Este foarte important de reținut un aspect privind structura interioară (fig. 1/1-4), care reprezintă de fapt, o aplicare a unui principiu tehnic – *reducția* – folosit și astăzi la diferite instalații.

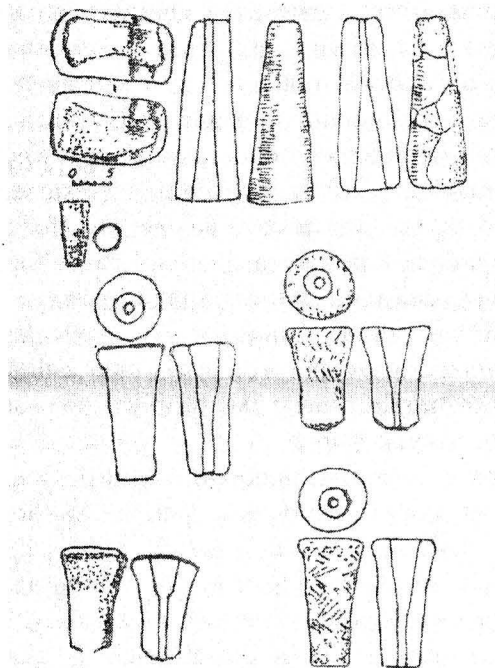

Fig. 2

Un alt aspect care ne-a atras atenția este faptul că piesele descoperite în așezarea cucuteniană de la Crasnaleuca erau modelate dintr-o pastă neagră, având ca ingredient fragmente ceramice pisate. La exterior, spre vârf (partea distală) suprafața era calcinată la o nuanță roșu-gălbuie. Cele trei piese tubulare (tronconice) provin, două de la vârf și una de la baza unor tuburi suflante, folosite pentru a face legătura între foale și cuptorul în care doreau să obțină temperaturi foarte ridicate, necesare pentru calcinarea vaselor ceramice sau pentru topit arama².

Această observație a fost verificată prin analizele fizico-chimice efectuate de specialistul Geo Niculescu de la Muzeul Național de Istorie a României³, care ne-a comunicat că prin eșantioanele prelevate din zonele calcinate la roșu—gălbui ale pieselor în discuție a putut fi stabilită temperatura de ardere în funcție de compoziția mineralogică.

Astfel, a constatat că prezența illitiului implică o temperatură de 850°C.

Având în vedere faptul că la utilizarea, acum 5000 de ani, de către oamenii din perioada eneolitică, a combustibilului lemnos din pădure, la arderea obișnuită se obținea o temperatură între 500-600°C, în cazul utilizării aceluiasi combustibil la o instalație – cuptor cu foale, temperatura putea fi ridicată la peste 1000°C. Cel mai important câștig, în cazul din urmă era, că prin numeroase observații, meșterul putea avea un control asupra folosirii energiei calorice obținută de la foc. O asemenea instalație, repet, poate fi considerată un laborator în care putea fi depășită natura.

Astfel, omul a obținut materiale necunoscute în natură, cum sunt ceramica și apoi, aliajul numit bronz. Ulterior a putut fi extras și fierul din minereu. Se poate afirma că fără această inovație tehnică, oamenii nu ar mai fi putut pleca din epoca pietrei. Originea acestei instalații trebuie căutată în Orientul Apropiat, de unde au venit, neconținut, impulsuri culturale.

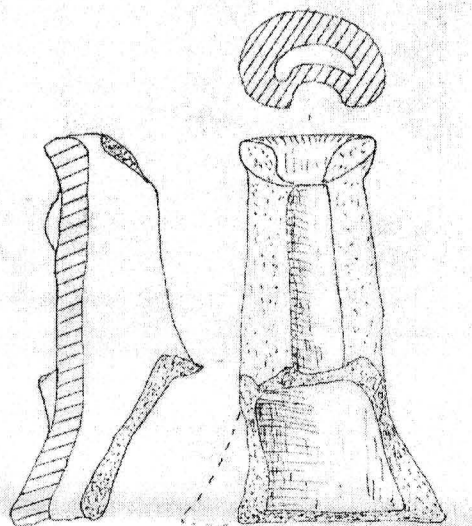

Fig.3

În eneolitic, în special în așezările culturii Cucuteni, au fost descoperite instalații de cuptoare cu două camere: jos, cea de ardere și deasupra, cea pentru calcinarea vaselor ceramice. Sistemele de cuptoare au fost însă perfecționate ulterior, cum s-a constatat în perioada metalurgiei bronzului și apoi a fierului.

Tuburile suflante realizate în structura celor de la Crasnaleuca sunt cunoscute în numeroase

Cucuteni. Cele mai numeroase provin din cultura Cucuteni, poate și datorită faptului că au fost săpate mai multe așezări⁴. În toate situațiile, acestor tuburi suflante li s-a atribuit rolul de *phalloi* – ca piese de cult⁵.

Pentru reconsiderarea acestui atribut cu cel de ordin tehnic, mai putem adăuga și alte argumente. În primul rând nu a fost posibil să fie analizate produsele ceramice pentru cunoașterea temperaturii, așa cum s-a putut realiza în ultimele două decenii⁶, când s-a constatat că se ajungea la 1000°C, în perioada târzie a culturii Cucuteni⁷.

Apoi descoperiri dintr-o epocă ulterioară, din zona Volgăi Inferioare⁸, unde au apărut morminte tumulare, datând din epoca bronzului, care au avut ca inventar tuburi suflante similare, precum și valve pentru turnat piese din bronz (fig. 2) dovedesc importanța acestei inovații.

Pe lângă acest jalon în timp și spațiu, care atestă continuitatea foalelor pe un plan mai larg, se mai poate adăuga o descoperire de la Capu Dolojan, din epoca elenistică (fig. 3), unde s-a găsit un tub cu structură identică și autoarea, Maria Coja, i-a atribuit funcționalitatea de *tub de foale*⁹. Într-o perioadă apropiată, Mioara Turcu a descoperit la Bragadiru măturii asemănătoare¹⁰.

O descoperire demnă de reținut datează din sec. IV de la Fizeș, jud. Caraș-Severin, unde la o piesă asemănătoare *alimentarea cu aer se făcea artificial cu ajutorul foalelor manuale, dovada constituind-o fragmentele din fluierul foalelor*¹¹.

În final să mai observăm că acest tip de instalație a trecut ulterior și în sfera lingvisticii, în perioada etnogenezei românești, denumirea de *foale* provenind de la *folis*, care denumește instalația în limba latină.

1.M. Brudiu, *Hierasus*, VI, Botoșani, 1986, p. 7-13.

2. Idem, *O problemă controversată în arheologia românească, phalloi sau tuburi suflante pentru foale*, în *Mousaios*, VI, 2001, p. 9-23.

3.Conform buletinului de analiză 471-481.

4. M. Brudiu, *idem*.

5.*Ibidem*.

6. Linda Ellis, *The Cucuteni-Tripolie Culture. A study in Technologie and the Origins of Complex Society*, în *British Archaeological Reports, International Series*, Oxford, p. 130.

7.*Idem*, p. 157.

8. V.P. Șilov, în *MIA*, 60, p. 8, fig. 5/7-9, fig. 11.

9.Maria Coja, *Cuptor antic descoperit în raza cetății de pe Capu Dolojan*, în *Peuce*, VI, 1977, p. 163-169.

10.M. Turcu, *Cuptorul pentru redus minereul de fier descoperit la Bragadiru (sec. II-I î.e.n.)*, în *In memoriam C. Daicoviciu*, Cluj, 1973, p. 389-393.

11.Șt. Olteanu, N. Neagu, D. Șeclăman, *Tehnologia obținerii fierului din minereu și problema continuității istorice pe teritoriul României în mileniul I e.n.*, în *SCIVA*, 32, 1981,2,p. 229; Ștefan Olteanu, *Societatea carpato-danubiano-pontică în secolele IV-XI, structuri demo-economice și social-politice*, 1997, p. 111.

Explicația figurilor

Fig. 1. 1-4. Tuburi suflante pentru foale provenind din mediul cucutenian de la Crasnaleuca. După M. Brudiu.

Fig. 2. Tuburi suflante pentru foale și matrice din epoca bronzului din zona Volgăi Inferioare. După V.P.Șilov.

Fig. 3. Tub suflant din epoca elenistică, de la foale, descoperit la Capu Dolojan, jud. Tulcea. După M. Coja.

PATRIMONIUL MOBIL

Scrisori autografe Mihail Kogălniceanu în fondul documentar botoșănean

Stela Giosan

Mihail Kogălniceanu, personalitate multilaterală, istoric, om politic, scriitor, a înțeles să întreprindă o largă activitate și pentru propășirea patriei și a poporului român în veacul trecut, înțelegând din vreme necesitatea creării și dezvoltării industriei românești.

prin scrisori des expediate.

Ajuns mai târziu la Berlin, M. Kogălniceanu scria tatălui său că se interesează de dobândirea unor cunoștințe teoretice și practice care să-i folosească mai târziu, când va face *fabrici* în Moldova.

[illegible]

Fig. 1

În călătoria sa spre Luneville, unde tatăl său, vornicul Ilie Kogălniceanu îl trimite la studii împreună cu cei doi fii ai domnitorului M. Sturza, Mihail Kogălniceanu observă atent locurile pe unde trecea diligența, pe traseul Botoșani, Ițcani, Lemberg, Viena, Strasbourg, făcând neîncetat comparație cu ceea ce lăsase în Moldova, pe care le comunică tatălui său

[illegible]

Fig.2

Sosind în țară în 1838, M. Kogălniceanu intenționa să activeze în domeniul industriei grafice, reușind de altfel să-și realizeze această dorință între 1840 și 1845, când conduce o întreprindere tipografică editorială. Revista *Foaie pentru agricultură, industrie și negoț* din 1840 voia să fie, după cum o arată și titlul ei, o tribună pentru dezvoltarea chestiunilor legate de

industrie, dar care, din cauza conservatorismului factorilor de decizie din perioada respectivă nu și-a atins scopul.

comerțului și a industriei se va întări burghezia, ca o nouă forță socială și economică progresistă, opozabilă boierimii conservatoare, Căci până

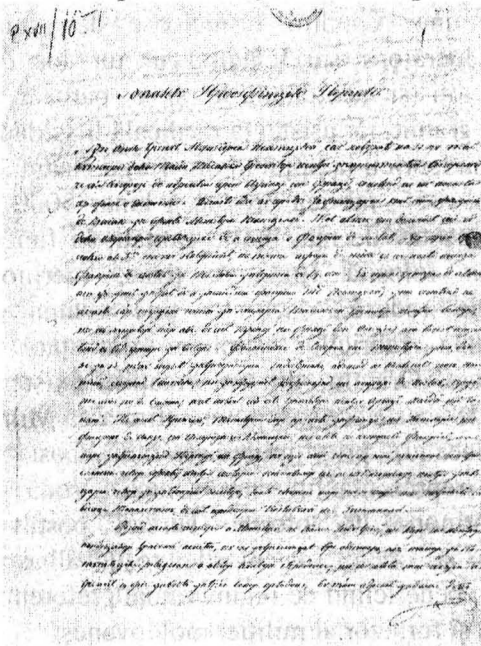

Fig. 1

Ilustrative în acest sens sunt scrisorile autografe ale lui Mihail Kogălniceanu păstrate în fondul documentar al Direcției Județene a Arhivelor Naționale Botoșani. Una dintre ele, datată Iași, 21 martie 1840, (Fig.1-2) este adresată lui Costache Hurmuzache și conține relații pe larg privind apariția revistei *Dacia Literară*, care s-a ivit în public alaltăieri pentru întâiași dată, umedă încă de sub teasc, precum și despre intențiile sale de a publica o lucrare care să cuprindă pe toți scriitorii români *Scriptores rerum romanicarum sive valahicarum* – Cronicarii întâmplărilor românilor sau valahilor și *Istoria literaturii românești*, cu o antologie din prozaistii și poeții vechi și noi, dar și informații de natură economică: *Poslina sau dritul exploatării grâului sau popușoiului s-au vândut iconomicos sau mai moldovenește, tâlhărește; consulul a protestat, o a doua vânzare s-a făcut și cu această vânzare a doua, visteria a câștigat trei milioane de lei. Asemenea se zice că și ocnele se vor vinde a doua oară.*

Din relatările de mai sus și după cum se cunoaște, putem afirma că M. Kogălniceanu devenise conștient că numai prin dezvoltarea

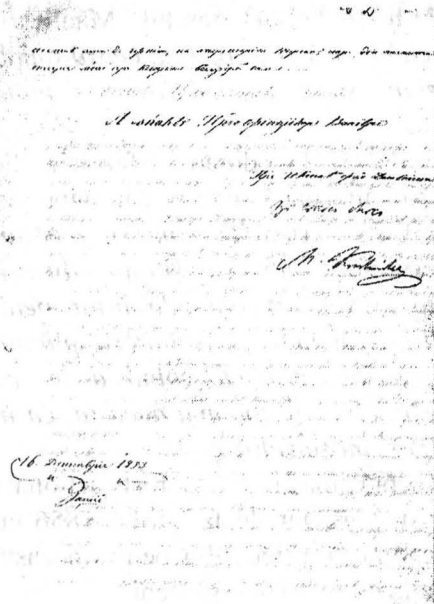

Fig. 2

când legea nu a fi lege, până când creditul nu va fi statornicit, până când cel mic va fi la voia celui mare, starea de mijloc și prin urmare comerț, industrie și prosperitate nu vom avea,¹ ba chiar mai mult, el susținea ideea necesității desființării privilegiilor feudale în domeniul industriei, anularea impozitelor pe fabrici sau alte întreprinderi industriale.

Înainte de 1850, M. Kogălniceanu n-a teoretizat prea mult sistemul de industrie ce trebuia adoptat la noi, dar încă de pe atunci era conștient de importanța creării marii industrii, a fabricilor. Ulterior a avut posibilitatea să-și înfăptuiască această idee, cerând la 3 septembrie 1852, acordarea unui privilegiu prin care să i se asigure funcționarea nestânjenită și în exclusivitate pe timp de 18 ani a unei fabrici de postav și încheierea unui contract aferent de furnituri pentru armată. Privilegiul i s-a acordat însă numai pe timp de 12 ani, exclusiv termenul de doi ani necesar înființării fabricii și fără contractul solicitat.

Fabrica instalată la confluența Ozanei cu Neamțul la Blebea, era sub raportul organizării o întreprindere complexă și va fi pusă în funcțiune începând cu anul 1854.

Referitor la acest lucru scria Mitropoliei la 18 octombrie 1852² că a construit fabrica din

dorința de a da un izvor de îmbogățire Târgului Neamț pe un vad de pîiță neîntrebuințat și cu loc neîndemânatic pentru agricultură luat de la starețul Mănăstirii Neamț în schimbul a zece ocă de ceară anual pe care trebuia să le dea mănăstirii și plata unui bezmăn.

Referindu-se la dotarea fabricii de postav, M. Kogălniceanu scrie în continuare în această a doua scrisoare; *am și alcătuit maistru pentru înjghebarea mașinilor fabricei, pentru altele am și făcut comanda la Iacobenii, am și plătit cărămidari și salahori, plătind chiar și calfe de arhitect, voind a începe săparea gârlei chiar în toamna aceasta, că în primăvară să și încep zidurile.*

La început mașinile au fost acționate prin cădere de apă, iar de la 1 Mai 1856 cu vapori, investiția proprietarului pentru aceasta ridicându-se la peste 40.000 galbeni³.

Solicitând înțelegerea mitropolitului pentru o asemenea folositoare fabrică⁴, el face cunoscute greutățile pe care le întâmpină din partea călugărilor mănăstirii (care au și ei o fabrică de postav și îi fac concurență) în preluarea locului de amplasare a fabricii.

Dar greutăți de acest fel și alte persecuții va mai avea de întâmpinat viitorul om politic și mai târziu, fapt ce va îngreuna producția de postav a fabricii sale. Într-o altă scrisoare datată 16 decembrie 1853, Iași, (fig.3-4), M. Kogălniceanu nota: *Dacă Mănăstirea are trebuință de postav, de șaiac de sucman... chiar în fabrica mea care este gata de ai da materialul trebuitor pentru sobor, primind în loc de bani lână oilor (proprietatea mănăstirii)...⁵, cerând starețului Naftanail să întoarne pe părinți și frați de la pieptănași, mașini de tors, stative, forfecărie, teascuri și coiangerie la slujba celor sfinte și la îndeletnicirile prescrise manahilor de canoanele bisericii⁶.*

Dând în funcțiune, cu toate opreliștile, fabrica de postav de la Blebea în 1854, Mihail Kogălniceanu s-a preocupat îndeaproape și de crearea unor condiții lesnicioase de muncă pentru lucrătorii săi, clădind în jur locuințe pentru toți și acordându-le și o parcelă de grădină gratuit, iar asistența medicală li se dădea pe seama fabricii la Spitalul din Târgu Neamț.

În 1855, fabrica producea lunar 5000 de coți de postav de mai multe calități, în funcție de lână folosită (țurcană, țigae, merinos), producție redusă, dacă se ține seama de concurența fabricilor similare din țară și străinătate. Oricum, din informațiile existente oferite de aceste scrisori putem afirma că Mihail Kogălniceanu, prin mijlocirea lui Costache Negri, reprezentantul lui Ghica Vodă la Constantinopol, a oferit Turciei postavuri militare și civile în culorile roșu, albastru, cenușiu, beneficiind de regim vamal preferențial și a fost și furnizor al miliției moldovenești⁷.

Dar din cauza multor persecuții la care a fost supus și fiind lipsit de măsuri protecționiste (pe care le va cere oficial în timpul domniei lui A.I. Cuza) și terminându-și și banii ce-i investise în întreținerea acestei fabrici de postav, în anul 1874, aceasta va fi concesionată la două case de comerț, una din București și alta din Galați, pentru plata unor datorii, iar apoi colonelului Alcaz, căruia se pare că i-a vândut-o, în 1879, care a și transferat-o apoi la Buhuși.

Argumentele lui Mihail Kogălniceanu privind necesitatea măririi și dezvoltării industriei naționale sunt demonstrate și de aceste scrisori aflate la Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale, pe care le-am prezentat pentru strica informare a celor interesați, lăsând loc de interpretare specialiștilor care se ocupă de activitatea cunoscutului personaj, care, în timpul vieții, și-a adus o contribuție importantă pentru propășirea țării

1.V. Ionescu, *Mihail Kogălniceanu, contribuții la cunoașterea vieții, activității și concepțiilor sale*, București, 1963, p. 245 și D.J.A.N. Botoșani, Col. Documente, P.XVII/4.

2.D.J.A.N. Botoșani, Colecția documente, P. XVII/9.

3.V.Ionescu, *op. cit.* P. 246.

4.D.J.A.N. Botoșani, Col. Documente, P. XVII/9.

5.*Ibidem*, P. XVII/10.

6.*Ibidem*.

7.A.Z.N.Pop, *Pe urmele lui Kogălniceanu*, București, 1979, p. 158.

Reviste bucovinene și sucevene din biblioteca documentară a Direcției Județene Botoșani a Arhivelor Naționale(1)

Ștefan Cervatiuc

Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale deține, în biblioteca sa documentară, o serie de reviste și publicații bucovinene și sucevene din care, credem, unele se găsesc acum mai greu în Suceava sau Cernăuți. De aceea, pentru a veni în sprijinul cercetătorilor de pe aceste meleaguri cărora le-ar veni mai ușor să se deplaseze la Botoșani decât la București sau Iași, socotim că și o simplă enumerare a lor este binevenită pentru cei interesați.

În ordinea cronologică a apariției lor, aceste reviste sunt:

1) **FOAEA SOCIETĂȚII PENTRU CULTURĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA**, revistă lunară de cultură,

Foto 1

literatură și folclor, apărută la Cernăuți din martie 1865 până în decembrie 1869, prezentată pe larg în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura

Academiei, București 1979, p. 366-367 și din care la D.J.A.N. Botoșani se păstrează nr. 6, 7 și 9/1865 și 6/1867, 1/1867 și 1-12 (ianuarie-decembrie) 1869 (foto 1).

În afară de procesele verbale ale adunărilor generale ale societății, precum și statutele ei, menționăm că, în acest ultim an, în revistă a apărut un grupaj de documente intitulat *Acte relative la cesiunea Bucovinei*, între care și *Convențiunea ce fixează limitele Bucovinei subscrise de comisarii Austriei și ai Porții la 2 iulie 1776*.

2) **CANDELA** – revistă lunară cu subtitlul inițial **FOAIE BISERICESCĂ – LITERARĂ** și apoi **REVISTA TEOLOGICĂ ȘI BISERICESCĂ**, nementionată în

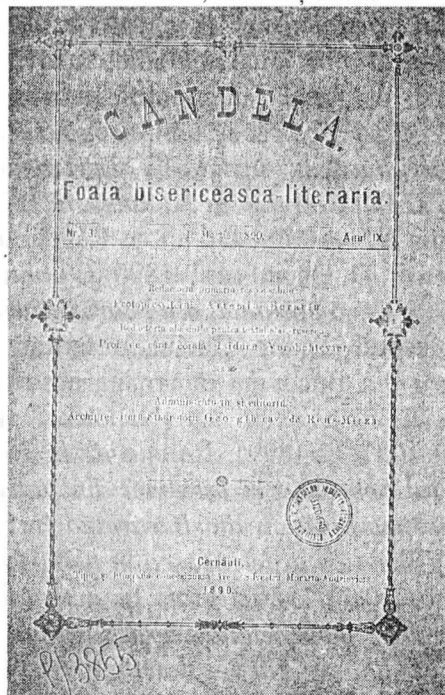

Foto 2

dicționarul mai sus citat, cu toate că a avut o apariție aproape neîntreruptă de 60 de ani (1882-1946 sau 1947) (foto 2).

Poate titlurile și subtitlurile i-au dus în

eroare pe autori, aceștia crezând că e vorba doar de o revistă de strictă teorie teologică, poate nu au mai găsit numere ale ei, fiind epurată din biblioteci, poate cenzura a scos-o din dicționar ?

Desigur, revista are un predominant caracter religios, dar conține și numeroase articole de filozofie, de critică literară, de istoria literaturii, de istorie propriu-zisă (în special a Bucovinei) și chiar documente inedite.

Biblioteca D.J.A.N. Botoșani deține următoarele numere ale acestei reviste: 3/1890; 1-4 și 6-12/1898; 1-2 și 4-12/1899; 3-4/1923; 5-6/1924; 8-10/1925; 10-11/1926; 3-5/1927; 4-6/1929; 4-12/1930; 1-12/1931; 1-12/1932; 1-12/1934; 1-12/1935; 1-12/1938 și 1-12/1946, numerele din 1946 fiind tipărite, din motive lesne de înțeles, la Iași, probabil ca și cele din perioada 1940-1941 și de după 1944, când Cernăuțiul a rămas sub ocupație sovietică.

Menționăm câteva titluri de articole cu caracter laic: *Fondul religionar greco-ortodox al Bucovinei – substratul, formarea, dezvoltarea, administrarea și starea lui de față*, început în numerele anterioare și continuat în cele ulterioare numărului 3/1890, pe care îl posedă biblioteca noastră; *Acte privitoare la instalarea Episcopului DOSOFTEI în Cernăuți la 30 ianuarie 1872*, culese din arhiva Ministrului de Război din Viena de dr. D. Onciul (nr.3/1890); *Volintirii sau Olintirii – o episoadă din istoria patriei*, de profesorul Isidor Onciul, referitor la voluntarii din Bucovina în armata austriacă în timpul războaielor cu Napoleon (nr. 10/1898 și 11-12/1899); *Uniația de la 1834 în Ținutul Sebeșului și alDejnei din județul Arad*; *Istoria bisericii din Basarabia* (nr. 5-6/1924); *Biserica ardelenescă în anii 1916-1918* (nr. 10-11/1926); *Viața și activitatea Patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Române*, teza de doctorat în teologie a lui D-tru Stăniloae (nr. 4-6/1929); *Ceremonii și obiceiuri religioase în viața socială, publică din trecutul românesc* (nr. 4-6/1930); *Din viața religioasă și bisericească a Sucevii în*

secolele XVII-XIX; *Două paralele slavone ale tetraevangheliarului grec*, Paris 74; *Comunistul în lumea învățăturii creștine ortodoxe* (nr. 1-3/1931); *Ctitoriile religioase românești din Polonia* (nr. 10-12 1930) *Din trecutul cehoslovacilor așezați pe domeniile Fondului bisericesc ortodox-român al Bucovinei* (nr. 4-12/1931); *Reședința mitropolitană din Cernăuți și meșterul ei, arhitectul Iosif Hlávka* (nr. 1-12/ 1932); *Originea și evoluția istorică a costumului preoțesc la români* (nr. 1-12/1935); *Un manuscris inedit al lui Vartolomei Măzăreanu – Slujba și Patimile Sf. M. M. Procopie (1779)*; *Schitul Călugărița* (nr. 1-12/1938); *Un manuscris liturgic din secolul XV, din Biblioteca Universității Iași* (1946).

Menționăm că înainte de primul război mondial, *Candela* apărea la Cernăuți, fiind redactată cu sprijinul mai multor preoți din Arhidioceza Bucovinei, în perioada interbelică devine publicația profesorilor Facultății de Teologie la Universitatea din Cernăuți, iar după al doilea război mondial a fost publicată de profesorii Facultății de Teologie din Suceava.

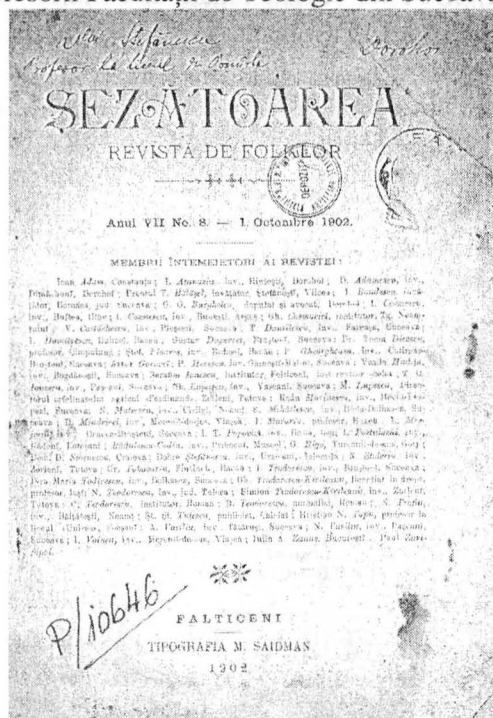

Foto3

3) **SEZĂTOAREA**, revistă lunară de folclor apărută la Fălticeni, cu întreruperi, de la 1 martie 1892 până în anul 1929, sub

conducerea lui Artur Gorovei (foto 3). Prezentată pe larg în același dicționar amintit, menționăm doar că la D.J.A.N. Botoșani se găsesc nr. 8, octombrie 1902 și 5-6 din iulie – august 1903.

4) **JUNIMEA LITERARĂ**, revistă literară științifică (foto 4). Lucian Predescu în enciclopedia *Cugetarea*, București, 1940, afirmă că inițial, în perioada ianuarie-septembrie 1904, această revistă a apărut la Cernăuți, că din octombrie 1904 a apărut la Suceava și că în momentul întocmirii de către el a enciclopediei, revista își continuă apariția lunară, având ca redactor- responsabil și editor pe Iancu I. Nistor.

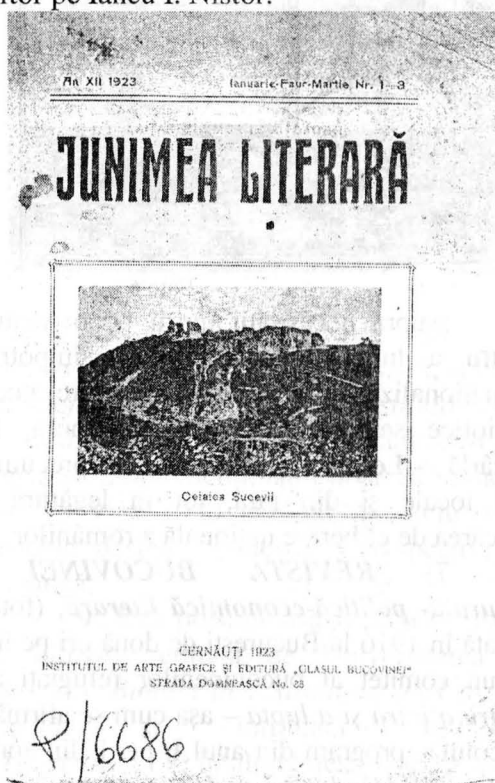

Foto 4

Revista și-a întrerupt apariția imediat după izbucnirea primului război mondial, în vara anului 1914 și nu și-a reluat activitatea decât după trecerea a aproape 9 ani, adică în ianuarie 1923.

În biblioteca D.J.A.N. Botoșani se păstrează următoarele numere: 1/1904; 1-5 și 8-12/1923; 11-12/1924; 7-8/1926; 1-3/1928; 5-8/1930; 1-3/1933.

În articolul – program din nr. 1/1904 se arată că ... *dorința noastră cea mai*

vie...este ca să deșteptăm în publicul român gustul pentru lucrări literare românești de valoare și ca să facem ca ideile întrupate în ele să pătrundă în toate păturile sociale românești. Căci numai astfel ne vom emancipa de înrâuriri străine care pot înăduși orice dezvoltare liberă a particularităților noastre naționale... Pe lângă aceste urmărește revista și scopul de a oferi publicului informații exacte despre starea cea mai nouă a cercetărilor științifice mai ales din literatura și istoria română

Până la război au colaborat la revistă, pentru realizarea scopului enunțat mai sus, literați consacrați ca I.G. Sbiera, S.Fl. Marian, V. Bumbac, T.V.Stefanelli, G. Morariu, D. Dan, Sextil Pușcariu, Constantin Berariu și Iorgu Gh. Toma, la care s-au raliat mai tinerii Nicu Drecea, Taniu Dracinschi, Victor Morariu, G. Rotică, Al. Procopovici, Ion Grămadă, D. Marmeliuc, Ion Cocârlă, Lascăr Luția etc.

În 1923, unii dintre aceștia (S.Fl. Marian, I.G. Sbiera, Vasile Bunbac, T.V. Stefanelli, Ion Grămadă, Lascăr Luția, George Tofan ș.a.) trecuseră la cele veșnice.

La reparația revistei, în articolul program al noii serii se specifica: *ne reluăm activitatea (cei rămași în viață, se înțelege), cu aceeași însuflețire și cu aceeași încredere ca și acum 20 de ani. Suferințele ce am îndurat și experiențele ce am adunat în cursul vremii, ne-au oțelit sufletele și ne-au întărit convingerea că numai prin muncă, jertfă și abnegație pot fi servite cu succes interesele obștești, atât politice cât și culturale. Cultura este cheagul trainic care apropie și unește sufletele, le mobilizează și le face să bată la unison. Și de această unire sufletească avem azi nevoie mai mult ca oricând, dacă dorim să avem o cheazășie sigură pentru viitorul acestui neam.*

În mod sigur, revista *Junimea Literară* va fi analizată mai în detaliu în vol. II al *Dicționarului literaturii române*, aflat într-un stadiu avansat de editare la *Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor* al Universității Al. I. Cuza din Iași.

5) O gazetă pentru popor intitulată **DEȘTEPTAREA**, având ca editor și

proprietar Societatea Academică Junimea din Cernăuți și ca redactor responsabil pe Ștefan Scarlat, (foto 5) cu o apariție bilunară, nu apare menționată nici într-o sursă bibliografică. Se pare că a apărut la 15 noiembrie 1907,

Foto 5

deoarece puținele exemplare din biblioteca noastră încep cu anul I, nr. 8 din 1 martie 1908 și continuă cu anul I, nr. 12 până la 17 pe lunile mai, iunie și iulie 1908. Contine mai mult sfaturi pentru combaterea alcoolismului, sfaturi juridice, sfaturi de medicină naturistă în combaterea diferitelor boli ș.a., dar și articole despre situația învățământului, mai bine zis a școlii din Pătrăuți, despre unitatea neamului românesc, precum și poezii populare și știri din lumea largă. Nu știm când și-a încetat apariția.

6) La Cîmpulung-Moldovenesc, între 1 februarie și august 1908 a apărut, se pare, de trei ori pe lună, o revistă politico-literară, având ca editor și redactor responsabil pe dr. Temistocle Bocancea (Lucian Predescu – *Cugetarea*, p. 133), care o tipărea la Suceava și pe care a intitulat-o **BUCIUMUL**. (foto 6)

Un exemplar din anul I, nr. 2 (10 faur) 1908 ne dezvăluie preocupările editorului

Foto 6

asupra necesității unirii bucovinenilor pentru a lupta mai cu succes împotriva deznăționalizării. Mai sunt publicate poezii patriotice semnate de Zaharia Papură, Ion Cocărlă – Leandru și Radu Nour, precum și știri locale și din țară, tot în legătură cu mișcarea de eliberare națională a românilor.

7) **REVISTA BUCOVINEI – culturală-politică-economică literară**, (foto7) editată în 1916 la București de două ori pe lună de un comitet al bucovinenilor refugiați aici *pentru a intra și a lupta* – așa cum se afirmă în articolul – program din anul I, nr. 1 din aprilie 1916 – *în rândurile acelor care nu cunosc astăzi un mai mândru scop al vieții decât lupta pentru dezrobirea fraților și lărgirea moșiei românești până la hotarele ei naturale*.

D.J.A.N. Botoșani posedă nr. 1-5/1916 (1 aprilie - 1 iunie). Nu cunoaștem data încetării apariției, nefiind menționată în sursele noastre documentare.

8) **FĂT-FRUMOS** – revistă de literatură și folclor. Suceava și Cernăuți, ianuarie 1926 – azi, (foto 8) spune Lucian Predescu în enciclopedia citată. Pe frontispiciul numerelor 5-6/1939, 2/1940 și 6/1941, atâtea

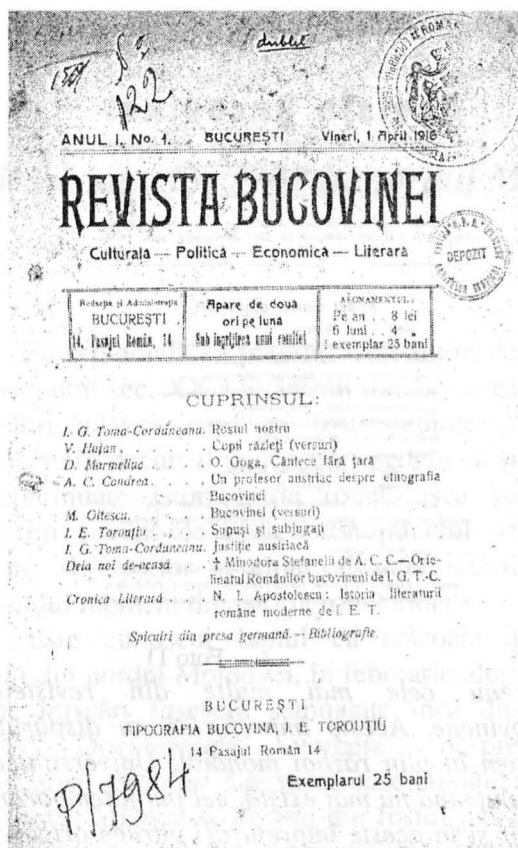

Foto 7

câte se păstrează la Direcția noastră, subtitlul revistei este: *artă, literatură, știință, viață-socială*, locul de apariție Cernăuți, Director Leca Morariu. Menționăm doar că numerele din 1939 și 1940 cuprind în exclusivitate articole despre Eminescu și respectiv, Ion Creangă.

9) Din prestigioasa revistă de istorie și filozofie editată de Universitatea din Cernăuți, *Buletin al Institutului de Istorie și Limbă* și intitulată **CODRUL COSMINULUI**, întâlnită destul de rar astăzi, (foto 9) la Botoșani se găsește volumul compactat cuprinzând anii II și III de apariție, respectiv 1925 și 1926.

10) O revistă, destul de interesantă, lunară, economică și culturală, apărută la Cernăuți la 1 ianuarie 1932, (foto 10) sub redacția inginerului Aurel Rășcanu, a fost **CHEMAREA VREMII**. Nu știm cât timp a apărut, Direcția noastră posedând doar nr. 4-

Foto 8

5 (aprilie-mai) din anul I al apariției, 1932. Din sumarul acestor numere reținem articolele: *Puterea banului*, de Victor Stăvescu, *Comerțul statelor dunărene și planul Tardieu*,

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI

Codrul Cosminului

Buletinul „Institutului de Istorie și Limbă”

cu 2 hărți, 10 planșe și 62 figuri în text

Director
Ion I. Nistor
Membru al Academiei Române
Președinte al Institutului

Secretar:
Vasile Graeu
Membru onorabil

Anul II și III
1925 și 1926

Cernăuți 1927

Institutul de Arte grafice și Editură „Glasul Bucovinei”
5744

P/12668

Foto 9

de G. I. Aspecte din viața școlii românești, de prof. I. Rășcanu, cu date statistice asupra școlii românești înainte și după război, atât în vechiul regat cât și în provinciile revenite la patria-mamă.

Foto 10

11) În ianuarie 1942, La Cernăuți, Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, împreună cu Societatea Scriitorilor bucovineni scot primul număr din **REVISTA BUCOVINEI**. (foto 11) Deși poartă același titlu cu revista editată de refugiații bucovineni din 1916 la București, ea nu este continuarea aceleia. Conform editorialului-program, noua revistă venea să umple un gol lăsat de consecințele desfășurării celui de-al doilea război mondial: *Să nu uităm că exista în Cernăuți și Universitatea locală de la care*

Anul I, Nr. I

Cernăuți, Ianuarie 1942

Revista Bucovinei

Proprietar: Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina

Secretari de redacție: { Traian Cantemir
Dragos Vitencu

Inreg. la Trib. C-ți în rez. publ. perioad. sub No. 1/1942.

Apăre lunar în cel puțin 32 pagini. Redacția și Administrația: Cernăuți, Piața Unirii 3 (Piața Națională). Tel. 1812. Abonamentul: anual 200 lei, pe 6 luni 130 lei.

Acest număr cuprinde:

C. Lăchăre: Cuvinte de drum.
A. V. Săvșter: Mulțum pentru anul căzut (versuri).
George Văcăreanu: Vouă, ce rădăci îmbălbăci (versuri).
Lea Morariu: „Astra” Bucovinei (soneturi).
Dragos Vitencu: Plouă mică, plouă lungă (versuri).
George Drăganu: Iarnă răsărită (versuri).
N. Teacă-Albu: Văloarea poeziei (versuri).
George Anonim: Răsărită (imn).
Teofil Lăchăre: Anii (versuri).
E. Ar. Zaharia: Na va trece mult (versuri).
N. I. Bontas: Natală (versuri).
D. V. E. Ar. Zaharia și I. Mandiuc: Pe urmele vremii... (Din rezoluția Societății pentru cultură, Universitatea liberă, cernăuțeană. Habent sua fata libelli. T. Robinson, „Revista Bucovinei”, 250 de ani dela moartea lui Mihail Costin).

Foto 11

porneau cele mai multe din revistele bucovinene. Aceste împrejurări au dispărut. Suntem în plin război mondial. Universitatea cernăuțeană nu mai există, cel puțin temporar. Chiar și în aceste împrejurări vitrege oricărui acțiuni literare, setea de cultură de la noi, izvorâtă dintr-o îndelungată tradiție culturală și alimentată de generații de vizionari, se cere satisfăcută. Suflul Bucovinei este mereu avid de mai multă cultură, de mai multă lumină...Cu toate că poartă numele provinciei noastre istorice, **Revista Bucovinei** n-are caracter regionalist și va îmbrățișa talentul literar oriunde ar apare.

Biblioteca D.J.A.N. Botoșani păstrează numerele 1-12/1942; 1-3, 7-8, 10-12/ 1943 și 2/1944.

Răscoala din 1907 în nordul Moldovei – mărturii documentare

dr. Octavian-Liviu Șovan

Fără îndoială că puternica răbufnire de la începutul sec. XX a țăranimii române avea temeuri adânci, care au fost studiate și publicate în decursul anilor, dar credem că și în continuare istoriografia românească va avea un cuvânt de spus, din punctul de vedere al faptelor și chiar al interpretării tragicului moment din istoria românilor.

Este cunoscut faptul că răscoala a pornit din nordul Moldovei, în februarie, deși unele mișcări fuseseră semnalate încă din 1906. Documentele vorbesc despre implicarea țăranilor din numeroase comune, printre ele aflându-se și cele din fostul județ Dorohoi, Ibănești și Cristinești. Ne oprim asupra acestor două comune având în vedere faptul că în decursul cercetărilor în teren asupra subiectului în discuție am avut șansa să descoperim participanți la evenimente, care ne-au oferit informații și chiar un document foto, pe care îl prezentăm alăturat, executat în anul 1912, la una din activitățile organizate de *Ateneul român* din Dorohoi în amintirea lui Al.I. Cuza, care păstrează imaginea unor țărani din comunele amintite, participanți la răscoală.

Ceea ce este de evidențiat este și faptul că, în afară de Solcan Neculai (primul din stânga) ulterior participant la luptele din primul război mondial, toți ceilalți au luptat pe frontul din sudul Dunării, în timpul războiului de independență din 1877-1878. Ei sunt în ordine, de la stânga la dreapta, Miron A. Neculai, Agrigoroșoae Ilie, Năstase V. Ion, Porfireanu Vasile, Gurzu Ion, Solcan Gheorghe și Țugurlan Gheorghe. Menționarea documentară asupra participării la acest război ni-l confirmă documentele de arhivă, veteranul Țugurlan Gheorghe fiind decorat pentru purtarea sa pilduitoare cu

medalia *Virtutea militară*, distingându-se în luptele din 7 octombrie 1877 pentru cucerirea redutei Carol, unde a și fost rănit¹. De altfel, fotografia scoate în evidență piepturile acoperite cu decorații militare române și rusești, dovadă grăitoare a bravurii dovedite pe câmpurile de bătaie.

Documentele de arhivă și mărturiile verbale culese pe bandă magnetică vorbesc și de implicarea acestor veterani în răscoala din 1907. Specifică zonei de care am amintit mai sus a fost și implicarea lucrătorilor din velnițele (fabrici de spirt) numeroase în nordul Moldovei în răscoală, printre aceștia numărându-se și cei de la fabrica din Ibănești.

Arendată lui Marcu și Calman Fischer, ca și moșia Ibănești – Cristinești (într-un singur corp) de către moșierul Gh. Burghel, velnița folosea un număr relativ mare de locuitori ai comunei.

În rândurile țăranilor din această comună se semnalase încă de la jumătatea lunii februarie o puternică mișcare petiționară. Prefectul județului Dorohoi informa în 21 februarie 1907 Ministerul de Interne că *o nouă mișcare a locuitorilor, tot pe chestia pământului s-a semnalat în comunele Drăgușeni, Ibănești și Hriațca ... adunându-se în număr considerabil la oficiile primăriilor respective și silind pe primari a le legaliza petițiuni care să fie prezentate Ministerului printr-o delegație a lor prin care cer a li se da pământ de cultură*². Nerezolvarea acestor cereri a declanșat primele acțiuni deschise ale țăranilor. Astfel, în 23 februarie, țăranii, aflând că în comună se află ...*Max Fischer, fiul arendașului, l-au înconjurat, cerându-i a le făgădui că le dă pământ cu 4 lei falcea, plătit în bani, iar nu cu 60 lei falcea și plătit numai în munci agricole, după cum fusese*

până atunci³. Promițând că va interveni pe lângă tatăl său, Max Fischer a scăpat de furia țăranilor, însă în zilele următoare, evenimentele i-au proporții, centrul lor devenind fabrica de spirt.

În 16 februarie, unul din liderii țăranilor, Gh. Palamariu a fost arestat de jandarmi în incinta fabricii de spirt, din ordinul subprefectului plășii Herța, pentru a preîntâmpina noi tulburări în comună. Această veste a pus în alertă pe țăranii din comună, care, conduși de învățătorul Gh. Nechifor, Vasile Pușcașu, Miron A. Neculai ș.a. au înconjurat velnița, cerând cu hotărâre eliberarea celui arestat. Numai intervenția inspectorului comunal și eliberarea celui arestat au liniștit spiritele, însă numai pentru moment.

O telegramă din 27 februarie a prefectului de Dorohoi, V. Miculescu către primul ministru anunță că *locuitorii din comuna Ibănești s-au pus în grevă, încetând cu desăvârșire lucrul la Fabrica de spirt ... inspectorul comunal respectiv care se afla în localitate raportează că locuitorii au declarat că nu vor să reînceapă lucrul, oprind și pe consătenii lor de a lucra până ce*

*mai întâi nu vor regula chestia pământului cu arendașii Fischer*⁴.

Arendașul moșiei a raportat autorităților că greviștii au produs daune fabricii. Deși adevărul era altul, autoritățile au trimis trupe de cavalerie, care, împreună cu jandarmii au operat arestări în rândurile localnicilor, mulți dintre ei fiind eliberați abia după câteva săptămâni. Printre cei arestați se numărau Gh. Palamariu, ca și învățătorul Gh. Nechifor. Cu toate acestea, întrucât revendicările nu au fost luate în considerație – după cum atestă documentele vremii – lupta a continuat până pe la jumătatea lunii aprilie. Astfel, prefectul V. Miculescu raporta primului ministru că *...locuitorii din comuna Ibănești, care declaraseră grevă...au reînceput lucrul...totuși locuitorii din această comună cer cu insistență ca arendașii acestei fabrici și moșii, Marcu și Calman Fischer să le facă sporiri de prețuri la lucru și scăderi de prețuri la pământ*⁵.

Alarmate de evenimente, autoritățile au încercat toate metodele pentru a-i liniști pe țărani și muncitori. O notă cifrată a guvernului către prefectul Miculescu anunța trimiterea la

Dorohoi a ...*patruzeci jandarmi cu un ofițer pentru Hudeștii-Mari și Ibănești...*⁶. Odată cu trupele, la fața locului erau trimiși și diverși reprezentanți ai autorităților centrale și locale pentru a încerca potolirea răscoalei cu ajutorul promisiunilor. Răsculații erau însă hotărâți să nu cedeze, astfel încât P. Sfetescu, secretar general în Ministerul de Interne era nevoit să raporteze primului ministru, care de altfel, în repetate rânduri se interesase personal de tulburările din Ibănești, că spiritele nu s-au potolit și că în continuare ...*țărani cer pământ în bani, fără muncă...*⁷. Același lucru se poate constata într-un raport al protoiereului Cosma Petrovici și revizorului școlar Gh. Șerban după vizitarea localităților răscolate – și anume că ...*peste tot e liniște și muncă, afară numai de satele Broscăuți, Ibănești și Dersca, unde nu se ajunsese încă la înțelegerea definitivă, dar hotărâți a conveni...*⁸.

Acțiunea de la Ibănești nu a fost un fapt izolat. Specificul situației de aici, arendașul moșiei și veșniciei fiind aceeași persoană, a

determinat formularea unor revendicări comune și în sfera raporturilor agrare. Aceleași condiții au generat aceleași acțiuni și la fabrica de zahăr din Ripiceni⁹, unde, după cum raporta comandantul companiei de jandarmi din Botoșani, s-au înregistrat ciocniri cu oamenii fabricii, fiind nevoie pentru potolirea agitațiilor de intervenția autorităților comunale cu gendarmi¹⁰. Un raport al prefectului Văsescu arăta că aceste incidente au dus de altminteri la devastarea cantinei fabricii de zahăr și se raporta în 11 martie că ...*S-a mai trimis astă noapte 200 de soldați din batalionul 8 vânători spre a păzi linia între Dângeni-Brăteni-Mihălășeni-Ripiceni și fabrică...*¹¹.

Se constată astfel că, cel puțin în nordul Moldovei, acțiunile revendicative i-au forme aparte, conforme cu situația specifică dezvoltării economice a zonei, cu un pronunțat caracter agricol și cu o industrie slab dezvoltată, axată îndeosebi pe ramuri legate direct de materii prime agricole.

1. Arhivele Statului, București, fond M.S.M., dos. 253, a, 1877-1878, p. 56.

2. Fosta arhivă I.S.I.S.P., fond 52, dosar 4853, f. 9. Informații despre o cerere adresată direct Ministerului de resort, pentru izlaz, am obținut de la Miron C. Petrea, din Cristinești, martor ocular al evenimentelor.

3. Ibidem, dosar 4825, f. 52-53.

4. Ibidem, f. 14.

5. Ibidem.

6. Ibidem, f. 52.

7. Ibidem, f. 15.

8. Ibidem, f. 228.

9. Unitate industrială puternică ce folosea 500 muncitori în timpul campaniei de lucru, cât întreaga industrie spirtieră la un loc, fabrica de zahăr de la Ripiceni aparținea societății franceze *Sucrierie et Raffinerie de Ripiceni-Roumanie*, constituită la Roubaix, în Franța - o linie ferată îngustă de 28 km o lega de gara Dângeni. - v. Camera de comerț și industrie, circ. IX, Botoșani, *Dare de seamă asupra stării economice a județelor Botoșani-Dorohoi-Suceava*, Botoșani, iulie 1906, p. 180-192.

10. Mihai Roller, *Documente despre 1907*, București, 1948, p. 47.

11. Fosta arhivă I.S.I.S.P., fond 52, dosar 4825, f. 54.

Arta populară din zona Botoșanilor **Scoarțe și lăicere(2)**

dr. Angela Olariu

II. CATEGORIILE DE LĂICERE ȘI SCOARȚE

Pentru a putea înțelege evoluția scoarței botoșănene, trebuie să începem cu prezentarea lăicerului, cea dintâi formă, arhaică, simplă ca tehnică și concepție decorativă, care stă la baza evoluției scoarței propriu-zise.

Lăicerul este țesătura cu o lungime variind între 8-10 m și o lățime variind între 0,70-0,90 m. Prin proporțiile și ornamentele lui, lăicerul este forma cea mai veche de țesătură de interior întâlnită în meșteșugul casnic textil. Formatul atât de particular lăicerului este determinat de două împrejurări principale care l-au generat sub raport funcțional și tehnic. Inițial, lăicerul a fost destinat să acopere lăvițele lungi și înguste, care înconjurau camera, fiind pus uneori și pe perete. *Păretarul*, care este din aceeași familie ca și lăicerul, era folosit, așa cum îl arată numele, pentru acoperirea pereților de jur împrejurul camerei. Ambele țesături trebuiau să înconjoare camera.

Sub raport tehnic, posibilitățile de țesut pe care le oferea războiul țărănesc, au determinat îngustimea acestei țesături (0,70—0,90 m). În decursul vremii, când funcția inițială a lăicerului se pierde, asistăm în zona cercetată la o transformare foarte interesantă. *Păretarul* rămâne la locul lui, iar lăicerul se ridică deasupra păretarului, de data aceasta cu rol mai mult decorativ decât practic, contribuind la îmbogățirea coloristică a interiorului.

În dorința de a-și împodobi cât mai frumos casa, cu o țesătură care prin lățimea ei să acopere o suprafață mai mare a pereților,

având o ornamentică mai bogată decât a lăicerului, se ajunge la scoarță, care, inițial, a fost compusă din două foi de lăicer unite la mijloc prin cusătură. Aceasta este forma intermediară între lăicer și scoarță. Prin perfecționarea tehnicii și introducerea spetei late de 1-1,30 m, s-a ajuns la scoarța realizată dintr-o singură foaie, ale cărei lungimi variază între 3-4 și 5 m.

III. TEHNICĂ ȘI MATERIAL

Materialul folosit pentru scoarțe este lâna fină, dat fiind faptul că în zona Botoșanilor agricultura și creșterea vitelor au constituit ocupațiile de bază ale agricultorilor. Alături de animale mari (boi, cai) s-au crescut și oi, atât în gospodăriile țărănești, cât și la curțile marilor proprietari, pe moșiile cărora se aflau turme mari de oi¹⁵ de rasă țigaie și merinos.¹⁶ Așa se explică faptul că marea majoritate a scoarțelor erau confecționate din lâna fină, fiind foarte ușoare, deși aveau dimensiuni mari. Până în secolul al XX-lea, atât urzeala cât și băteala erau din lâna (pentru urzeală se folosea *părul*, care prezenta anumite calități; era rezistent, elastic, se putea toarce cu ușurință). Se acorda mare atenție urzelii, care este scheletul oricărei țesături. Băteala era din *canură*, lâna moale care se torcea mai gros, nerăsucit și se vopsea cu ușurință. De la începutul secolului al XX-lea, urzeala din lâna a fost înlocuită adeseori cu urzeală din cânepă și rareori cu urzeală de bumbac.

Operații de prelucrare a lânii

Oile se tund către sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie. În verile mai friguroase,

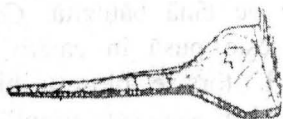

Fig. 1. Pieptene pentru tras lina

Fig. 2. Fușalău pentru scărmanatul lânii

Fig. 3. Furca de tors

operațiunea aceasta durează chiar până la mijlocul lunii iunie. La 1 mai, oile sunt duse la imaș, fiind despărțite de miei, care sunt înțărcați. Până la 15-20 iunie se aduc și miei la imaș. Oile fiind tunse, aceștia nu-și mai recunosc mamele. Oile se tund când se formează *paiul*.¹⁸ Prin *pai* se înțelege un strat scurt (circa 3 cm) de lână care se află imediat lângă pielea oii. Acesta crește în continuare după ce oaia este tunsă, constituind viitoarea lână. La tuns se lasă *paiul* ca o măsură de protecție împotriva ploii și răcelii. Pentru

tuns se folosesc foarfece mari. La început se tunde lână de pe pulpe, coadă și picioarele din spate, apoi de pe burtă, spate și cap.

Fig. 4. Druga pentru răsucit

Fig. 5. Rășchitor

Urmează spălatul lânii. În apă caldă, lână se moaie timp de 5-6 ore sau mai mult, într-o balie sau covată de lemn. Se spală în mai multe ape fierbinți, pentru a se îndepărta toate impuritățile, în special *usucul* – grăsimea. După spălare urmează clătirea cu apă rece, până când apa rămâne albă, limpede, semn că lână s-a curățat foarte bine. Se usucă întinzându-se pe frânghie, pe gard sau chiar pe prispă. După uscare, lână este scărmanată cu mâna, operație prin care firele de lână sunt descâlcite. La scărmanat se aleg diferite

calități de lână. Lâna lungă, păroasă, aspră se separă de lâna moale și mai scurtă, pregătindu-se pentru prelucrare, operație care începe cu *pieptănatul*. La pieptănat se separă firele lungi și aspre, *părul*, de lâna scurtă și moale - *canura*.

Pentru pieptănat se folosesc doi piepteni. Aceștia sunt alcătuiți dintr-o bucată de lemn, *coada pieptănului* sau *mănușa*, în care sunt fixate două rânduri de dinți de fier. De multe ori pieptenii sunt încrustați cu motive geometrice (fig. 1). Lâna scărmanată se dă prin primul pieptene. Cu cel de-al doilea se *piaptănă* până când o parte din lâna trece și pe acesta aproape în mod egal. Cu mâna se trag încet firele lungi, care seamănă cu o *barbă de moșneag*.¹⁹ Acesta este *părul*:
1. El poate fi tors fin, cu ușurință. 2. În piepteni rămâne *canura* – lâna moale, scurtă.
3. Șuvițele de păr sunt așezate la un loc, formând *caierul*. 4. Ea poate fi scărmanată cu mâna în continuare, din pieptene, dar de cele mai multe ori se dă prin *fușălăi* (fig.2). *Fușălăii* sunt alcătuiți dintr-o bucată de scândură pătrată, de care este prinsă *coada*

sau *mânerul*. Pe această scândură este fixată o bucată de piele ce susține niște dinți îndoiți, mobili. Lâna este scărmanată între cei doi *fușălăi* în așa fel încât dispar *dupurelele* – ghemotoace de lâna bătucită. *Canura* astfel scărmanată este pusă în caiere și pregătită pentru tors. La tors se folosește furca și fusul. Furca de tors din zonă este simplă de cele mai multe ori. Ea are încrustate rareori sub *gămălie* ornamente geometrice (fig. 3). În zona Botoșanilor s-a folosit într-o măsură mai redusă și mașina de tors. *Părul* se toarce fin, subțire, răsucit bine. *Canura* se toarce mai gros, mai puțin răsucit. Pentru răsucit se folosește *druga*. Aceasta este formată dintr-un ax ce are la un capăt o roată de lemn cu un diametru ce variază între 7-12 cm. Firele răsucite, dacă urmează să fie vopsite se dau pe *rășchitor*. Acesta este format dintr-o nua mai groasă terminată la un capăt cu două *crăcane* și la celălalt cu *coarne*. Firul este petrecut peste crăcană și peste coarne în așa fel încât să formeze o întretăiere numită *cruce*, în scopul de a nu se încălci firele. În felul acesta totul este pregătit pentru vopsit.

15. Mariana Marinescu, *Arta populară românească. Țesături decorative*, 1975, p. 24, *aceste nuanțe sunt specifice de asemenea și unor țesături ucrainene și poloneze, de fapt unei arii largi care se întinde spre sud, până în Peninsula Balcanică*.

16. Ion Ionescu, *op. cit.* 1886, pag. 332, 362.

17. *Ibidem*, pag. 388, 466, 297, 325.

18. *Ibidem*, pag. 377.

19. Informatoare Chelaru Maria, comuna Corni.

PATRIMONIUL IMOBIL

Ansamblul urban medieval Botoșani (4)

dr. Eugenia Greceanu

Trista soartă a arhivelor botoșănene face ca – și pentru organizarea breslelor – să nu dispunem de documente anterioare veacului al XVIII-lea. Este însă cert că un târg atât de bogat în meșteșuguri nu putea rămâne în urma Romanului, care păstrează catastif de breaslă din 1641⁷²; putem presupune ca atare că și catastihurile breslelor au avut soarta documentelor privind dările negustorilor, soartă amintită în hrisovul lui Mihail Șutu din 7 martie 1794: *...negustorii pământeni din târgul Botoșanii...având hrisov gospod de la cei mai înainte de noi luminați domni, de așezare rânduiei lor, în răzvrătire trecutelor vremi s-ar fi prăpădit. Numai, spre încredințare, au scos de au arătat cărți date de atuncea, după cuprinderea aceluia hrisov, la mâna lor, de pută fi cunoscuți că sunt negustori de Botășani și s-au păzit orânduiala așezării lor nesmintit...*⁷³. Totuși, faptul că în 1838 existau în Botoșani 63 de bresle⁷⁴ dovedește vechimea acestor organizații.

Cea mai veche mențiune documentară, cunoscută până acum, despre breslele din Botoșani, datează din 1716, când sunt menționate breslele dubălarilor, alămarilor, cizmarilor și a tuturor altora.⁷⁵ Blănarii din Botoșani, al căror meșteșug trebuie să fie dintre cele mai vechi ale târgului, deși prima mențiune ce se păstrează datează abia din 1741,⁷⁶ s-au constituit în breaslă la 13 mai 1768, având 31 de meșteri, când au venit la Gavriil mitropolitul Moldovei și au cerșut ca să osăbească și ei breasla lor, cu catastihu, după obiceiul altor breasle de printr-alte târguri și orașe.⁷⁷ Catastihul

breslei blănarilor, publicat de Nicolae Iorga, este concludent pentru însemnătatea economică și socială a acestei organizații, indicând și vechimea regulilor de producție și desfacere a mărfurilor.⁷⁸ Lipsa de ascultare față de staroste a fost pedepsită mai aspru decât a prevăzut inițial catastihul, așa cum reiese din scrisoarea breslei blănarilor, din 25 iulie 1772, dată la mâna dumisale giupânului Andrei Șlicariulu, prin care îl roagă să rămână staroste: *Ne-am apucatu cumu că de acmu înainte omu fi supuși starostelui la toate poroncile ce ne-a poronci pentru trebuințele breaslii; iară care dintre noi nu s-a supune poronciloru starostelui și a breslii, să aibă a da cinci ocă de ceară breslii și 10 lei globă judecătorului de Botășani și 50 de bețe în tâlpi.*⁷⁹

Breasla blănarilor a avut în grijă biserica Sf. Ilie, la al cărei hram își sărbătorea praznicul anual. Consemnarea în arhivele și în inventarul celorlalte biserici din Botoșani a breslelor care le asigurau întreținerea ne ajută să întregim imaginea acestor organizații care au constituit elementul vital al orașelor medievale. Iată câteva exemple:

- Biserica Sf. Paraschiva a aparținut breslei tălpălarilor, așa cum reiese din însemnările făcute pe o evanghelie din 1837 și pe o tavă de argint din 1832.⁸⁰

- Biserica Sf. Nicolae cel sărac s-a aflat în grija a trei bresle: pescarii, brânzarii și ciubotarii, după cum consemnează un pomelnic din 1854. În 1906, la biserică se păstrau și făcliile de breaslă folosite la înmormântări: făclia pescarilor purta data 1828, iar a ciubotarilor, anul 1857; făclia brânzarilor nu era iscălită.⁸¹ Breasla

ciubotarilor, existentă în 1764,⁸² scăzuse în importanță în veacul al XIX-lea, din moment ce se asocia cu alte bresle pentru întreținerea bisericilor, așa cum reiese din actul de întărire a statutului ciubotarilor din 1789, în care se precizează că ciubotarii singuri, în afară de cizmari, *au venit la numărul de șesăzăci și mai bini*⁸³

- Biserica Trei Ierarhi, ridicată în 1789, era în grija breslei făclierilor, care primise catastih de breaslă în 1794.⁸⁴

- Biserica Pogorârea Sf. Duh – Dumineca Mare – a înlocuit în 1838 vechea biserică de lemn Sf. Vasile, distrusă de un incendiu. Biserica de zid s-a construit *de către poporeni*,⁸⁵ care erau în majoritate cărămidari.⁸⁶

- Biserica Sf. Spiridon a aparținut – conform tradiției – breslei cojarilor. Întrucât datele ce se păstrează astăzi despre vechimea bisericilor din Botoșani privesc – în majoritate și cu excepția ctitoriilor domnești – refacerea în zidărie în veacul al XIX-lea a unor lăcașuri precedate pe același loc de biserici de lemn, este probabil că acestea din urmă au aparținut toate breslelor. Presupunem, ca atare, că bisericile de lemn pe locul cărora s-au ridicat mai târziu Vovidenia, Sf. Dumitre sau Sf.-ții Voievozi au fost de asemenea biserici de breaslă, schimbarea de ctitor intervenind fie după stabilirea în târg a boierilor (proces care se petrece abia în veacul al XVIII-lea), fie după decăderea și dispariția breslelor românești în a doua jumătate a veacului al XIX-lea.⁸⁷

Un fenomen cunoscut doar în veacul al XIX-lea – și care indică o slăbire a atenției acordată de puterea centrală bisericilor domnești – este afilierea unor bresle la ctitoriile domnești, care beneficiaseră de un regim privilegiat în veacurile anterioare: după 1830, breasla lăutarilor din Botoșani *are a strânge la cutia care au a da sfintei bisericei Adormirea Maicei Domnului unde se găsesec închinați, avându-și și făclia lor*⁸⁸

O altă sursă de informare privind existența breslelor o constituie iscăliturile, pe diferite acte, ale staroștilor de breaslă: un act din 9

octombrie 1777 este iscălit de *Tănăsie staroste de croitori și Vasilică staroste de ciocli*; același staroste de croitori semnează și un document din 14 august 1781. În schimb, într-un act din 19 august 1781, starostele de ciocli este *Ioniță făclieru*.⁸⁹ Un act din 1 iunie 1815 este iscălit de *Dragu staroste de dulgheri*.⁹⁰

Breasla cioclilor, întâlnită în orașele cu populație numeroasă, se deosebea de asociațiile cu același nume ale meșteșugarilor și negustorilor prin caracterul de asistență socială al sarcinii ce-i revenea: înmormântarea oamenilor săraci. În schimbul acestui serviciu adus comunității urbane, membrii breslei erau scutiți de toate dările. Breasla cioclilor din Botoșani a fost înființată în timpul domniei lui Matei Ghica (1753-1756); statutul i-a fost întărit de mitropolitul Iacov Putneanu la 25 septembrie 1755.⁹¹ Condițiilor speciale de procurare a mărfurilor de import se datorește apariția breslelor negustorești pe specialități. La Botoșani au existat breslele brașovenilor și lipscanilor – adică ale negustorilor ce vindeau mărfuri de Brașov și de Lipsca (Leipzig) – consemnate în statistica breslelor din 1832.⁹² Pentru avantajul de a plăti direct vistieriei și pentru a-și apăra privilegiile de limbă și credință, meșteșugarii și neguțătorii de naționalitate străină s-au organizat în bresle pe naționalități, sau pe meserii practicate de o anumită naționalitate. La Botoșani, breasla evreilor exista în 1742, când printre martorii unui act iscălește și *Mihăl Pevețul și credincios breslei jidovești*.⁹³ În 1832, breslele evreiești apar grupate pe meșteșuguri: *căsapii jidovi – staroste: Ific; ciubotarii jidovi – staroste: Avram sin Iosub; croitorii jidovi*.⁹⁴ Lipovenii, emigrați în Moldova în veacul al XVIII-lea, apar ca breaslă în 1832, având ca staroste pe Avacum Dascălu.⁹⁵ Tot în 1832 este consemnată și breasla ciubotarilor ruși.⁹⁶

Breasla armenilor din Botoșani apare cu acest nume în *Condica liuzilor* din 1803, cea mai veche statistică a populației orașului care s-a păstrat.⁹⁷ Este însă sigur că breasla exista mai dinainte, eventual chiar din veacul al XVII-lea, având în vedere actul din 11 iunie 1662 semnat – printre martori – de *David nemeasnicul cel armenescu de Botoșani*.⁹⁸

Organizarea breslelor a dovedit, la Botoșani, o vitalitate care a depășit perioada Regulamentului organic, fapt demonstrat pe viu de admirabila ctitorie a breslei blănarilor, biserica Sf. Ilie. Dispariția breslelor, după 1850, în fața concurenței capitalului străin,⁹⁹ a modificat radical profilul social-economic al așezării, românii dispărând practic din activitatea de meșteșuguri și comerț. Deplîngând acest fenomen, Nicolae Iorga scria în 1911: *Munca națională pierdu-se una din acele vechi forme de manifestare, care garantau disciplină, moralitate, evlavie și iubire de neam.*¹⁰⁰ Adăugăm la aceasta că dispariția breslelor și a meșteșugarilor a îngropat în uitare faptul că, până după 1850, botoșănenii români au fost pricepuți meșteșugari și neguțători vestiți, creând acea falsă dar populară imagine a moldoveanului blajin, contemplativ și delăsător. Rolul breslelor în viața orașului medieval a fost însă covârșitor, ele determinând modul de

producție al comunităților orășenești cu toate implicațiile politice și administrative ale vremii. Breslele au imprimat structura specifică a zonei de târg, tipul de locuință, gruparea cartierelor și a bisericilor de breaslă, elemente urbane care demonstrează pe viu activitatea economică și culturală din trecut. Într-adevăr, înflorirea meșteșugurilor a implicat și o activitate culturală rezultată din necesitatea cunoașterii scrisului, a cititului, a socotitului, la care se adaugă cunoștințele de geografie și de limbi străine.¹⁰¹ Pe de altă parte, existența breslelor și a meșteșugurilor locale a constituit premisa dezvoltării economice din veacul al XIX-lea, stimulată de restrângerea monopolului comercial otoman. Însăși situarea Botoșanilor, în 1800, imediat după Iași – ca importanță generală – și pe locul al doilea, după Galați, ca rol economic,¹⁰² este o consecință directă a activității breslelor.

72.E. Greceanu, *La structure urbaine médiévale de la ville de Roman*, în *Revue roumaine d'histoire* (RRH), XV, 1976, 1, p. 39-56.

73. N. Iorga, *Studii și documente*, VII, p. 132-133. Distrugerea unor vechi catastife de breaslă este dovedită de catastihul breslei ciubotarilor din Huși, reîntărit în 1790, fiindcă cel vechi se pierduse sau fusese distrus din cauza vremurilor nestătornice – vezi N. Grigoraș, *Instituții feudale*, p. 393.

74.A. Gorovei, *Monografia*, p. 311-313.

75. *Ibidem*, p. 310.

76. N. Iorga, *Studii și documente*, VII, p. 122, zapis din 20 februarie 1741, iscălit de Toader blănar și Nicula blănar.

77. N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoșani*, București, 1911 (extras din *Analele Academiei Române*, seria II, tom XXXIV, Memoriile secțiunii istorice), p. 3 și 5-6.

78. *Ibidem*, p. 6: după obiceiul vechiu, după veachea așezări și obicei. În cadrul breslei existau și măsuri de apărare a criteriului național – vezi *ibidem*, p. 14, pontul 12 din întărirea catastihului în 1820 de către mitropolitul Veniamin Costachi: *Nici unulu dinu breslași să nu fiia volnicu a priimi ucenicu la învățatura meșteșugului dinu limbi streine, adecă dinu armeni sau dinu jidovi, pentru ca nu după vremi să să întăriască această briașlă prinu mâinile lor și ca să nu rămâia aceste bune așezări, ce sântu făcute spre folosulu și podaoaba bisericii, spre răsipie.*

79. *Ibidem*, p. 9.

80.. Conform istoricului afișat în biserică.

81. *Cultul ortodox în județul Botoșani*, 1906, p. 29.

82. Șt. Olteanu, C. Șerban, *Meșteșugurile*, p. 296 și nota 342.

83. *Istoria României*, III, p. 386.

84. *Ibidem*, p. 642.

85. *Cultul ortodox din județul Botoșani*, p. 11.

86. Conform datelor din arhiva parohială. Breasla cărămidarilor este consemnată din 1832, având ca staroste pe Niculai Străchinariu (deci olar) – vezi A. Gorovei, *Monografia*, p. 311.

87. *Cultul ortodox din județul Botoșani*, 1906, p. 25: Astăzi – 1906 – nici nu se mai aude macar despre urmași ai acestor blănari și cojocari. Și e lucru curios, că pe când pe la 1843 și până la 1860 acești breslași s-au susținut, în timp de 45 de ani, în timp relativ scurt, au pierit până și urme de ale lor. Pentru cauzele dispariției breslelor românești, vezi plângerile către isprăvnicia ținutului și către domnie, făcute de breasla blănarilor în jurul anului 1850, cu privire la concurența făcută de meșteșugarii și negustorii evrei, în N.

- blănarilor în jurul anului 1850, cu privire la concurența făcută de meșteșugarii și negustorii evrei, în N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoșani*, p. 31-34.
88. A. Gorovei, *Monografia*, p. 323; Mihail Poslușnicu, *Istoricul muzicii laice și religioase botoșănene*, în *Botoșanii în 1932*, Liga culturală Botoșani, f.a., p. 127.
89. N. Iorga, *Studii și documente*, VII, p. 126 și 129.
90. *Ibidem*, p. 144.
91. N. Grigoraș, *Instituții feudale*, p. 403-405.
92. A. Gorovei, *op. cit.*, p. 311-312.
93. *Ibidem*, p. 75.
94. *Ibidem*, p. 311-312.
95. *Ibidem*, p. 312.
96. *Ibidem*.
97. *Ibidem*, p. 73 și 76-77.
98. N. Iorga, *Studii și documente*, V, p. 222; funcția de *nemeasnic* pare să corespundă cu aceea de șoltuz.
99. Vezi nota 87.
100. N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoșani*, p. 34.
101. R. Manolescu, *Cultura orășenească*, p. 51-52.
102. Alexandru Papadopol-Calimachi, *Notiță istorică despre orașul Botoșani*, p. 93-94.

Un monument a cărui salvare trebuie să continue – casa Manolache Iorga din Botoșani

Dumitru Agachi

Repertoriul caselor medievale din Botoșani nu este extins. Așa cum au traversat timpul, supuse unor distorsionante avataruri, casele care se păstrează transmit foarte puțin din autenticul unei consistente epoci. În articolul *Arhitectura civilă a Botoșanilor*, Paul Petrescu¹ identifică opt case medievale databile în sec al XVIII – lea. Pe lângă alte câteva exemplare de arhitectură tradițională – de sorginte populară – poate de aceeași vechime, arhitectura de târg medieval constituie amplificarea viziunii țărănești de habitat, în acord cu „mondenitatea” urbanului.

Funcțional, construcția primește un plan mult amplificat, o modenatură mai variată (pînă la a prelua discret o anume viziune neoclasică) și verticalizare. Verticalismul este măsura aducerii rostului țărănesc al locuirii la mondenitate.² Arhitectura medievală din Botoșani este, evident, păstrătoarea tradiției populare dar și una de sinteză, preluînd reflexele a două medii geografice contrastante: muntele și, cu precădere, dealul submontan și cîmpia. Imagistica montană este imediat sesizabilă în soclul înalt, de regulă din piatră și în marcarea monumentală a intrării, prin crearea unui corp decroșat, plasat central și marcînd întreaga dezvoltare a fațadei principale, corp care formează un amplu pridvor.

Una dintre casele medievale păstrate, rezultată din tipul de sinteză amintit, este cea în care a fost amenajată Secția de Etnografie și Artă Populară a Muzeului Județean Botoșani, edificiul fiind cunoscut sub denumirea *Casa Manolache Iorga*. Demersul nostru s-a constituit ca unul de analiză a

aceasta pare a nu mai îndeplini cerințele fundamentale de calitate care sunt impuse pentru ca o construcție să fie funcțională³. Clădirea în discuție, cantonată singular între dense și inexpressive, paralelipipedice blocuri de locuințe, a căror dominantă cenușie doar arboretul, ce s-a dezvoltat recuperator, reușește să o mai atenueze, este amplasată în Botoșani, Aleea Unirii nr. 10 (fostă str. Unirii nr.3), în zona centrală a localității. De remarcat că este asigurat regimul legal de protejare al clădirii, aceasta fiind clasificată ca *monument*, regăsindu-se explicit în *Lista monumentelor istorice*⁴ din județul Botoșani, la poziția 07 – B – 085. Față de alte clădiri devenite monumente istorice, *Casa Manolache Iorga* are astăzi, pare-se, un destin favorabil, protecția instituționalizată a acesteia fiind asigurată prin însăși funcțiunea muzeală.

Sursele bibliografice nu indică o datare exactă a edificiului. Este citată o scrisoare din anul 1909 a proprietarului*de atunci al casei, I. Al. Saint Georges, către Nicolae Iorga: „*Casa noastră, așezată în fundul ogrăzei, pe strada Belvedere trebuie să aibă peste 100 de ani, căci Manolache Iorga avusese trei feciori dintre care unul, Costache zis Buzatul și o fată...Costache avu mai mulți feciori, dintre care unul Nicu, care e tatăl dumneavoastră. Deci dacă casa e făcută de Manolache Iorga de bună seamă casa dacă nu e cea mai veche din Botoșani, e una dintre cele mai vechi clădiri ale orașului*”. Prin urmare, clădirea este anterioară anului 1809, plasabilă la sfârșitul sec. al XVIII-lea. Deducția privind datarea construcției este argumentată și de considerente arhitecturale, fiind de remarcat sobrietatea arhitecturii de conac boieresc, având două caturi bine puse în evidență prin volumetria de ansamblu, chiar și în lipsa modenaturii.

În sistematizata sa lucrare, *Ansamblul urban medieval Botoșani*⁵ – în treacăt ținem să sugerăm că această lucrare ar merita retipărită, poate în format de album, păstrînd sugestivele schițe libere, „impresioniste”, ale autoarei, dar adăugîndu-i-se un consistent documentar fotografic al clădirilor, de la cel de epocă, la acela care să marcheze „starea actuală” – Eugenia Greceanu plasează construcția printre cele care țin de *arhitectura cu pronunțat caracter rezidențial* ale vechiului oraș și oferă o concisă

descriere: „*Casa Manolache Iorga din str. Unirii nr. 3, menținută din fericire în interiorul grupului de blocuri al cvartalului Marchian, are un program dezvoltat, cuprinzînd: pivnița de vinuri, cu acces din exterior și pivnița de alimente, comunicînd cu vestibulul central de la parter; nivelul parterului, cu încăperi grupate în jurul unui mare vestibul; etajul destinat locuinței. Nivelele inferioare sunt executate din zidărie, în timp ce la etaj s-a folosit sistemul construcției cu schelet masiv de lemn, atît de bine adaptat condițiilor seismice și climatului local. Intrarea principală, orientată către vest a fost pusă în valoare printr-un pridvor ridicat pe un corp de intrare la parter, prevăzut cu arcade și acoperit cu boltă cu muchii ieșite. Pridvorul este astăzi transformat într-o încăpere închisă, dar o coloană de lemn, cu modenatură clasicistă, angajată în peretele etajului, arată că în prima sa formă pridvorul deschis a fost susținut de coloane de acest tip. Accesul la etaj se face printr-o scară acoperită, înconjurată printr-un pitoresc portic cu stîlpi de lemn, care permite legătura adăpostită de ploii între parter și etaj.*”

Transmițînd o ciudată impresie, că nimic în afara acestei construcții nu ar fi existat pe un vast cîmp ocupat, dintr-o dată, de artificialitatea unui oraș improvizat, edificiul a fost la propriu salvat, prin realizarea unei ample restaurări în perioada 1978 – 1987, restaurare pe care autoarea menționată o caracterizează⁶ ca *științifică*, prin *păstrarea tuturor elementelor autentice ale casei, inclusiv sistemul de construcție și intervențiile succesive asupra nucleului inițial*⁷. Lucrările de restaurare s-au efectuat pe baza proiectului nr. 290/1981, PE + DDE, întocmit de Secția de Proiectare a Consiliului Popular Județean Botoșani, șef – proiect fiind arh. Dan Octavian Botez.

Construcția, cu regimul de înălțime parter și etaj, are o planimetrie omogenă și simetrică după sistemul de axe rectangulare. Aceste caracteristici au conferit o bună conformare antiseismică a structurii de rezistență, fapt ce explică comportarea corespunzătoare în timp a construcției, cu preluarea solicitărilor excepționale rezultate în urma a cel puțin 5 – 6 cutremure majore (probabil

cu preluarea solicitărilor excepționale rezultate în urma a cel puțin 5 – 6 cutremure majore (probabil cel din 1802, respectiv cele din 1908, 1934, 1940, 1977, 1986). Dimensiunile în plan ale construcției, măsurate la exteriorul pereților parterului, sunt apropiate ca ordin de mărime: lungimea 19,58 m, lățimea 15,49 m.

După examinarea interioară și exterioară a edificiului se desprinde concluzia că, în decursul timpului, nu s-au realizat intervenții tehnice importante de modificare a funcționalului, iar la edificare s-a respectat viziunea tradițională de alcătuire (planul, fluxurile și materialele de construcție) a unui conac boieresc. Caracteristicile acestei viziuni sunt expunerea sudică a fațadei principale, cele două accese în interior, atât pe latura sudică, dar și de pe cea posterioară, acestea

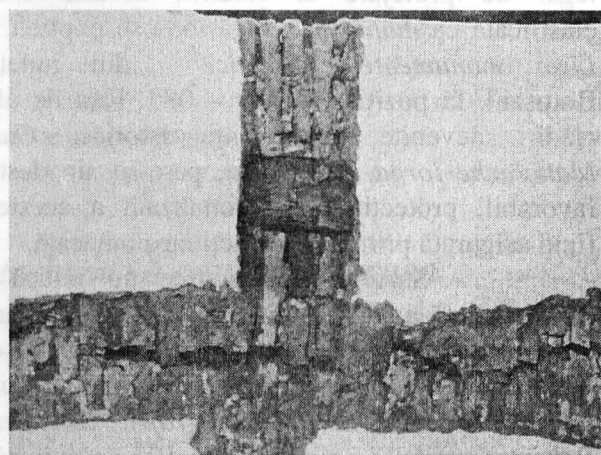

comunicând la interior cu un hol amplu (4,60 m lățime, 9,90 m lungime). Din vestibulul central se asigură circulația la etaj și în cele patru încăperi dispuse simetric. La etaj conformarea planului este aceeași cu a parterului, încăperile centrale comunicând spre exterior cu cerdacul (acum închis) al fațadei sudice și cu balconul poziționat pe verticala mediană a fațadei posterioare. Balconul, cu balustrada frumos lucrată din oțel forjat, reprezintă inserția (reflectarea) arhitecturii urbane a epocii, peste amprenta vetustă, medievală a arhitecturii fațadelor.

Suprastructura portantă a clădirii este alcătuită din pereți din zidărie și planșee din lemn. Zidăria, realizată la parter din piatră (lespezi și bolovani), are grosime apreciabilă, de 70 cm, etajul fiind alcătuit din zidărie de cărămidă uscată la soare, susținută de un puternic schelet din bârne cioplite din stejar, pereții având

grosimea de 25 cm. La examinarea interioară și exterioară a pereților (finișați prin tencuire) s-au constatat trasee de fisurare – cedare la corpul arcat de la fațada sudică.

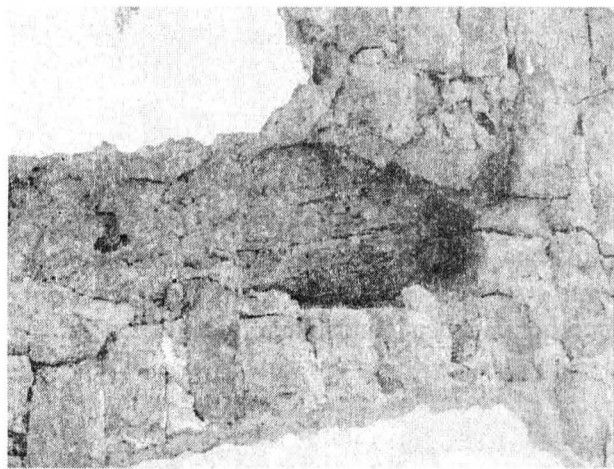
Traseele de cedare – echilibrare vizibile la pereți și la intradosul bolții, concretizate într-o anumită orientare și dispunere a fisurilor și crăpăturilor periculoase, evidențiază că mecanismul de avariere – degradare este spațial.

Modelul de avariere constă într-un ansamblu de dislocări ale volumelor structurale, dislocări dispuse pe direcțiile principale, longitudinală și transversală ale maselor de material. Aceste trasee de fisurare, materializate în zonele cu slăbiri ale suprastructurii (goluri în arcadă, ferestrele de la etaj ale fostului pridvor, intersecțiile boltă – diafragme) au secționat construcția în cel puțin 4 blocuri mari, rigide, cu tendințe independente de evoluție, volume structurale solidarizate prin elementele de continuitate: arce, boltă, schelet din lemn, la rândul lor angajate în tendința de dislocare. Sunt vizibile crăpături pe verticala pilaștrilor parterului, de circa 1 – 3 cm deschidere, cu secționarea materialului de zidărie pe traseele de dezvoltare, crăpături periculoase pe conturul bolții, cu deschiderea de 2 – 4 cm, anulând conlucrarea structurală, fisuri dispuse în cruce la cheia bolții și tasarea accentuată (circa 5 – 7 cm) a zonei centrale a bolții. Degradările descrise au fost determinate de tasările diferențiate de la nivelul fundamentului construcției (terenul de fundare și fundația) și de faptul că suprastructura

suplimentare. Volumul sudic al construcției a ajuns în echilibru precar, deplasările (crăpăturile) sunt accelerat evolutive, iar în aceste condiții colapsul local al edificiului este oricând posibil; construcția este vulnerabilă din punct de vedere seismic. Întrucât traseele de cedare descrise s-au dezvoltat în lungul scheletului portant din lemn al zidăriei etajului, alte cauze ale degradărilor țin de microflora întreținută de umiditatea variabilă (putrezirile locale), care a fragilizat lemnul pe circa 30 % din secțiunea activă, dându-i un aspect sfărâmițos, țin de atacul insectelor xilofage și de alte procese ireversibile, la care a fost supus în timp materialul, cu diminuarea caracteristicilor mecanice.

Tasările diferențiate care s-au produs la nivelul fundației părții sudice a construcției, evidențiate și de înclinarea importantă a acoperișului cerdacului, se datorează și condițiilor de amplasament. Actuala sistematizare verticală, cu plasarea construcției la o cotă inferioară cu circa 80 cm față de stradă, determină acumularea și menținerea pe amplasament a apelor din precipitații, nefiind realizat sistemul perimetral de rigole și canalizare pluvială, care să asigure preluarea rapidă a apelor din zona construcției.

Degradările vizibile perimetral, la partea inferioară a pereților (desprinderea locală a tencuielilor și prezența igrasiei pe o fișie continuă cu înălțime variabilă) sunt cauzate de umiditatea provenită din ascensiunea capilară. Deoarece, prin tehnologia de execuția a vremii nu s-a realizat hidroizolație în zona de contact a zidăriei cu solul, apa s-a acumulat în zidărie. Pe lângă aspectul neplăcut și disconfortul higrotermic pe care le

produce, umiditatea de capilaritate are, în timp, un important efect structural, întrucât la materialele poroase și neomogene (mortarul, zidăria), parcurse de soluții de săruri, ca urmare a regimului variabil al umidității, se produce distrugerea progresivă a acestora prin creșterea de volum a sărurilor recristalizate în pori.

La planșeul din lemn al parterului, în zona holului, se constată o deplaneizare (săgeată remanentă) semnificativă, de circa 5 – 10 cm, ca urmare a suprafeței mari a acestuia, 45,54 mp și a încărcării liniare transversale transmisă de peretele existent la etaj. Grinzile planșeului fiind supradimensionate la execuție, s-a dispus de o rezervă importantă de capacitate portantă care însă, pe parcursul celor circa 200 de ani, s-a consumat prin procesele ireversibile menționate, care au afectat lemnul. Se poate aprecia că acest element de suprastructură nu mai îndeplinește cerințele de rezistență, stabilitate și siguranță în exploatare.

Rezultatele demersului de examinare vizuală în detaliu a construcției și „simptomatologia” care s-a desprins în urma acestor observații, conduc la următorul „diagnostic” alarmant: construcția nu mai îndeplinește cerințele de calitate obligatorii, referitoare la *rezistență și stabilitate, siguranță în exploatare, igienă și sănătatea oamenilor*. Un nou efort de salvare a edificiului devine imperios și ține de execuția, cât mai grabnică, a lucrărilor de conservare și restaurare, pe baza unei susțineri științifice adecvate. În acest context ne permitem câteva sugestii: ar fi timpul ca acestei clădiri să-i fie redată personalitatea ei inițială, renunțându-se la învelitoarea din tablă zincată și revenindu-se la acoperișul din șindrilă. entru această remodelare se impune înălțarea șarpantei la o altă cotă generală a clădirii, care să-i sublinieze, cu adevărat, monumentalitatea. Un alt aspect pe care restauratorul ar trebui să-l aibă în vedere este renunțarea la trotuarul lat din beton și la platforma betonată din zona fațadei principale. De un contrast supărător cu imaginea de ansamblu a clădirii, prezența masivă a acestor elemente din beton, inadecvate monumentului, au și implicații asupra menținerii performanțelor infrastructurii, cantonând umiditatea în exces la fundații și elevații. Pentru facilitarea aerisirii normale a

cantonînd umiditatea în exces la fundații și elevații. Pentru facilitarea aerisirii normale a fundațiilor și, prin urmare, a schimbului normal de umiditate cu mediul, este necesar ca platforma și trotuarele să fie realizată din piatră naturală, montată pe strat de nisip. În fine, credem că se impune realizarea unei împrejurimi care să reflecte modelajul de epocă și să plaseze construcția în firescul ogrăzei de care vorbea proprietarul⁸ din anii 1900.

1. Paul Petrescu, *Arhitectura civilă a Botoșanilor*, articol apărut în SCIA, seria *Artă plastică*, t. 16, nr. 2, 1969, pag. 238 – 297.
2. Eugenia Greceanu în lucrarea *Ansamblul urban medieval Botoșani* (Muzeul Național de Istorie, București, 1981, pag. 106), semnalează un aspect care ne confirmă observația: *Grupul (de case, n.n. D.A.) pe care îl prezentăm aici se diferențiază de arhitectura populară nu prin vechime (...) ci prin amplificarea de program și decorație a locuinței țărănești. Și, ceea ce ne pare deosebit de interesant, această tratare festivă nu se aplică tipului local de arhitectură populară, scund și lipsit de beci, care este specific cîmpiei, ci pornește de la tipul casei de munte, cu soclu înalt și masiv, adăpostind pivnițele.*
3. Cerințe precizate de art. 5 din *Legea nr. 10/1995, privind calitatea în construcții*.
4. *Lista monumentelor*, aprobată de CNMASI în anul 1992, este în vigoare potrivit art. 60 (1) din *Legea privind protejarea monumentelor istorice*, nr. 422/2001.
5. Eugenia Greceanu, *op. cit.* pag. 112.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem*, pag. 123, nota 66.
8. Al. Saint Georges, după cum menționam la începutul articolului.

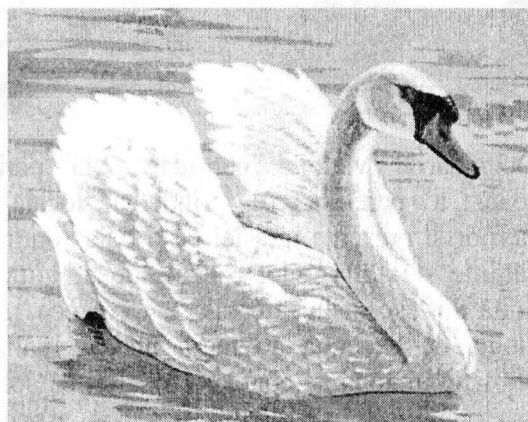
Un paradis natural - lacul Iezer (Dorohoi)

Mihaela Ștefură

Degrădarea zonelor umede este o problemă esențială a protecției și conservării naturii. Datorită acestui fapt, au dispărut multe specii de viețuitoare sau au fost trecute în cartea roșie între speciile periclitate cu dispariția.

În general, când se vorbește despre zonele umede, atenția specialiștilor se îndreaptă spre suprafețe mari de apă, ca lacurile întinse, deltele unor fluvii, zăvoaiele acestora etc. În schimb, nu este suficient studiată influența și rolul asupra repartiției populațiilor de viețuitoare pe un teritoriu dat al suprafețelor mici de apă (pâraie, râuri, lacuri), terenuri mici cu umiditate excesivă (tinoave, surpături etc) și chiar bălți periodice.

Zona luată în discuție - lacul de acumulare Iezer - se găsește situat la 2 km N-V de orașul Dorohoi, în lunca inundabilă a Jijiei.

Barza albă

aluviunile transportate de apele Jijiei. În partea sudică a lacului se găsește o livadă cu pomi fructiferi, iar în rest, lacul se învecinează cu pajiști întinse și terenuri agricole.

Potrivit condițiilor fizico-geografice, vegetația din Câmpia Moldovei aparține zonelor de pădure și silvostepă a căror dezvoltare și răspândire geografică au fost modificate de către om, care, în procesul de extindere a agriculturii, a mărit arealul plantelor cultivate în dauna celor spontane, defrișând pădurile și desțelenind pajiștile.

Lebăda cucuiată

Vegetația influențează desfășurarea proceselor hidrologice prin intermediul solului. Infiltrarea sau scurgerea superficială a apei din precipitații este determinată de gradul de acoperire a solului cu vegetație și în general, de modul de folosire a terenurilor. Vegetația din bazinul Jijiei este foarte variată. În afara suprafețelor de culturi agricole, vii, livezi și grădini, care cuprind o faună în parte caracteristică, un loc important îl ocupă cordoane lungi alcătuite din specii de stuf (*Phragmites communis*) și papură (*Thypha latifolia*). Vegetația arborescentă este alcătuită din specii de esență albe: sălcii, răchite (*Salix alba*, *Salix fragilis*), plopi (*Populus alba*),

cătină, arini (*Alnus glutinosa*) etc.

Toate aceste formații vegetale au mare importanță în dinamica viețuitoarelor, atât în perioada de reproducere, cât și în asigurarea bazei trofice la cele cu hrană vegetală și mixtă.

Datorită adâncimii sale mici, vegetația este abundentă, stufărișul acoperind circa 60% din suprafața lacului. Condițiile fizico-geografice, varietatea vegetației, calitatea apei, permit observarea unui impresionant număr de specii de păsări în această regiune. Deplasările în teren au permis observarea relațiilor pe care păsările le stabilesc cu mediul în care trăiesc, precum și surprinderea unor aspecte etologice din viața lor. Lacul este exploatat din punct de vedere piscicol, acesta fiind singurul impact antropic important.

Cercetările ornitologice realizate în zonă au evidențiat existența a circa 45 de specii de păsări acvatice sau strâns legate de mediul palustru, inclusiv specii rare, vulnerabile sau periclitate, unele dintre ele fiind păsări clocitoare, altele specii de pasaj sau oaspeți de iarnă, iar în livadă și împrejurimi s-au observat alte 60 de specii.

Egreta mică

Vara, apa lacului se umple de mulțimea puilor nou veniți pe lume. Aici putem vedea cuibărind corcodei (*Podiceps cristatus*, *Podiceps ruficollis*), stârci pitici (*Ixobrychus minutus*), berze (*Ciconia ciconia*), lebede (*Cygnus olor*), gâște de vară (*Anser anser*), diverse specii de rațe, găinușe de baltă, codobaturi și multe alte specii de paseriforme.

Toamna se pot observa numeroase specii

codobaturi și multe alte specii de paseriforme.

Toamna se pot observa numeroase specii aflate în migrație, cum ar fi stârci, egrete mari și mici, fluierari și becanițe și bineînțeles paseriforme.

Specie de chiră

Cele mai mari efective le au lișițele (*Fulica atra*), corcodeii (*Podiceps cristatus*) și chirighițele. Semnalăm ca rarități pentru zonă următoarele: lebăda de vară (*Cygnus olor*), stârcul roșu (*Ardea purpurea*), rața lingurar (*Amas clypeala*), rața roșie (*Aythya nyroca*) etc.

Ichtiofauna întâlnită în lacul Ezer cuprinde un număr mare de pești, dintre care amintim: crapul (*Cyprinus carpio*), carasul (*Carassius auratus gibelio*), bibanul (*Perca fluviatilis*), țiparul (*Mysgurnus fossilis*) etc. Dintre vertebrate, pe lângă păsări, cel mai bine reprezentat este grupul amfibienilor, care constituie și o hrană pentru multe păsări acvatice. Dintre reptile, în zona respectivă cităm prezența șerpilor: șarpele de casă (*Natrix natrix*) și șarpele de apă (*Natrix tessellata*), iar dintre șopârle gușterul (*Lacerta viridis*), șopârta cenușie (*Lacerta agilis*) etc. Dintre mamifere amintim: șobolanul de apă (*Apodemus aquaticus*), bizamul (*Osodatra zibethica*), popândăul (*Citellus citellus*), iepurele de câmp (*Lepus europaeus*), vulpea (*Vulpes vulpes*) etc.

Fiind în mare măsură colmatat, lacul Iezer nu reprezintă un obiectiv preferat de turiști. În schimb, pescuitul și, uneori, vânătoarea, se practică întreg anul în zona respectivă.

Concluzionând, putem afirma că datorită presiunii antropice reduse, această zonă oferă condiții optime pentru păsările de pasaj, clocitoare, sedentare și oaspeți de iarnă, ceea ce impune măsuri de protecție și conservare a acestei zone.

Coperta I - Vas cucutenian de la Drăgușeni - Botoșani

Coperta II - Turnul bisericii Popăuți - Botoșani

Redacția

Redactor coordonator

dr. Octavian-Liviu Șovan

Redactori

Dana Petrariu, protosinghel Luca Diaconu,

Stela Giosan, Ionel Bejenaru, Gellu Dorian

Tehnoredactare

Octavian-Liviu Șovan, Dan Sireteanu

Botoșani, str. Unirii nr. 10, tel.-fax. 516925, tel. 515173

